

כרשת

בשלה

עם אונקלום ורש"י

פרשת בשלח

יְיָ וַיְהִי בְשַׁלַּח פִּרְעֹה אֶת הָעָם

וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דָּרֶךְ אֲרִיז

פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי

אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם

בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ

מִצְרֵימָה׃

וְהָיָה כִּד שִׁלַּח פֶּרֶעָה יָת עֲמָא וְלֹא
 דְּבַר־יִנּוֹן יִי אֲרַח אֲרַעָא פִּלְשֶׁתַּיִי אֲרִי
 קָרִיבָא הוּא אֲרִי אֲמַר יִי דִּילְמָא יְזוּעוֹן
 עֲמָא בְּמַחְזִיחוֹן קָרְבָּא וִיתוּבוֹן
 לְמַצְרִים:

וַיְהִי בִשְׁלַח פֶּרֶעָה וְגו' וְלֹא נַחֵם. וְלֹא
 נִהְגָּם, כִּמּוֹ לָךְ נַחֵה אֶת הָעָם, בַּהֲתַלְכְּךָ
 תִּנְחָה אוֹתְךָ: כִּי קָרוֹב הוּא. וְנוֹחַ לָשׁוּב
 בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמַצְרִים. וּמִדְרַשׁ אֲגֵדָה יֵשׁ
 הַרְבֵּה: בְּרֵאוֹתָם מִלְחָמָה. כְּגוֹן מִלְחָמַת

וירד העמלקי והכנעני וגו', אם הלכו דרך
 ישר היו חוזרים, ומה אם כשהקיפם דרך
 מעוקם אמרו נתנה ראש ונשובה
 מצרימה, אם הוליכם בפשוטה על אחת
 כמה וכמה: פן ינחם. יחשבו מחשבה על
 שיצאו, ויתנו לב לשוב:

יְהוָה וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת הָעַם הַזֶּה
 הַמְדַּבֵּר יָם סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 וַאֲסָחַר יְיָ יֵת עָמָא אֲרַח מְדַבֵּרָא יִמָּא

דְּסוּףָּ וּמִזְרִיזִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

וּיִסַּב. הַסִּיבָם מִן הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ

הַעֲקוּמָה: יָם סוּף. כִּמוּ לֵים סוּף. וְסוּף

הוּא לְשׁוֹן אַגַּם שְׂגָדִלִים בּוֹ קִנִּים, כִּמוּ

וְתִשָּׁם בְּסוּף, קִנָּה וְסוּף קִמְלוּ: וְחֻמְשִׁים.

אִין חֻמוֹשִׁים אֵלֹא מִזְוִינִים, וְכֵן הוּא

אוֹמֵר, וְאַתֶּם תַּעֲבִרוּ חֻמוֹשִׁים, וְכֵן תִּרְגַּם

אוֹנְקָלוֹס מִזְרִיזִין, כִּמוּ וִירַק אֶת חֲנִיכִיו

וְזִרְיָז. דְּבַר אַחֵר חֻמוֹשִׁים מַחֻמְשִׁים, אֶחָד

מִחֻמְשָׁה יֵצְאוּ, וְאַרְבַּעָה חֻלְקִים מֵתוּ

בשִׁלֶּשֶׁת יָמֵי אֲבִיכָה:

יִטְוֶינָקַח מִנְּשָׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף

עִמּוֹ כִּי הִשְׁבִּיעַ הַשְּׁבִיעַ אֶת

בָּנָי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד

אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת

עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם:

וְאִסִּיק מִנְּשָׁה יֵת גִּרְמֵי יוֹסֵף עִמָּה אֲרִי

אוֹמָאָה אוֹמֵי יֵת בָּנָי יִשְׂרָאֵל לְמִיָּמָר

מִדְּכָר דְּכִיר יֵי יִתְכּוֹן וְתִסְקֹן יֵת גִּרְמֵי

מִכָּא עֲמֹכּוֹן:

השבע השביע. השביעם שישביעו
לבניהם, ולמה לא השביע בניו שישאווהו
לארץ כנען מיד, כמו שהשביע יעקב,
אמר יוסף, אני שליט הייתי במצרים והיה
ספוק בידי לעשות, אבל בני לא יניחום
מצרים לעשות, לכך השביעם לכשיגאלו
ויצאו משם, שישאווהו: והעליתם את
עצמותי מזה אתכם. לאחיו השביע בן,
למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו
עמהם, שנאמר אתכם:

כ וַיִּסְעוּ מִסִּכּוֹת וַיַּחֲנוּ בְּאַתָּם

בְּקִצָּה הַמִּדְבָּר׃

וַנִּטְלוּ מִסִּכּוֹת וְשָׂרוּ בְּאַתָּם בְּסִטֵּר

מִדְבָּרָא׃

ויסעו מסכות. ביום השני, שהרי בראשון

באו מרעמסם לסכות׃

כא וַיַּחֲזֶה הָלֶךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם

בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם תְּהִירָה׃

וַלֵּילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם

לְלִכַּת יוֹמָם וְלַיְלָה:

וַיִּמְדַּבֵּר קִדְמִיָּהוֹן בִּימָמָא בְּעִמּוּדָא

דְּעֵנְנָא לְדַבְרוּתֵּיהוֹן בְּאוֹרְחָא וְלַיְלִיא

בְּעִמּוּדָא דְּאַשְׁתָּא לְאַנְהָרָא לְהוֹן

לְמִיזַל בִּימָמָא וּבַלִּילִיא:

לְנַחַתָּם הַדְרֵךְ. נִקּוּד פֶּתַח, שֶׁהוּא כְּמוֹ

לְהִנְחֹותָם, כְּמוֹ לְרֹאוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר

תֵּלְכוּ בָּהּ, שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהִרְאוֹתְכֶם, אֵף כֵּאֵן

לְהִנְחֹותָם עַיִן שְׁלִיחַ, וְמִי הוּא הַשְּׁלִיחַ,

עֲמוּד הָעֵנָן, וְהַקֶּב"ה בְּכַבּוּדוֹ מוֹלִיכּוֹ

לפניהם, ומכל מקום את עמוד הענן הכין
 להנחותם על ידו, שיהרי על ידי עמוד
 הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו לאורה
 אלא להורותם הדרך:

כב לא יִמִּישׁ עֲמֹד הָעֲנָן יוֹמָם
 וְעֲמֹד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם:
 (פ)

לֹא יַעֲדִי עֲמֻדָּא דְעֲנָנָא בִּימָמָא וְאֵף
 לֹא עֲמֻדָּא דְאֶשְׁתָּא בְּלַיְלָא קֳדָם
 עַמָּא:

לֹא יִמִּישׁ. הַקִּבֵּ"ה אֶת עַמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם
וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה, מִגִּיד שֶׁעַמּוּד הָעֲנָן
מִשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ וְעַמּוּד הָאֵשׁ מִשְׁלִים
לְעַמּוּד הָעֲנָן, שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה עוֹלָה
זֶה:

שמות פרק יד

אֲוִי־דִבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִיָּמָר:
בִּדְבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישְׁבוּ
וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין

מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לְפָנַי בַּעַל

צֶפֶן נִכְחוּ תַּחֲנוּ עַל הַיָּם:

מִלֵּיל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיתוּבוֹן וִישְׁרוֹן

קָדָם פּוֹם חִירְתָּא בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין יָמָא

קָדָם בַּעִיל צֶפֶן לְקַבְלָהּ תִּשְׁרוֹן עַל

יָמָא:

וִישְׁבוּ. לְאַחֲזֹרִיהֶם, לְצַד מִצְרִים הֵיוּ

מִקְרִבִּין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת

פִּרְעָה, שִׁיאֲמַר תּוֹעִים הֵם בְּדֶרֶךְ, כִּמוֹ

שֶׁנֶּאֱמַר וְאִמַּר פִּרְעָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו':

ויחנו לפני פי החירות. הוא פיתום,
 ועכשיו נקרא פי החירות, על שם שנעשו
 שם בני חורין, והם שני סלעים גבוהים
 זקופים, והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים:
 לפני בעל צפון. הוא נשאר מכל אלהי
 מצרים, כדי להטעותן, שיאמרו קשה
 יראתן, ועליו פירש איוב משגיא לגוים
 ויאבדם:

ג וַאֲמַר פֶּרַעַה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל
 נְבִכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם

הַמְדַּבֵּר:

וַיֵּימַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִעַרְבָּלִין

אֲנוּן בְּאַרְעָא אֶחָד עֲלִיהוֹן מִדְּבָרָא:

וַאֲמַר פַּרְעֹה. כְּשִׁישְׁמַע שֶׁהֵם שְׁבִים

לְאַחֲזֹרֵיהֶם: לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְכֵן ה' יִלְחָם לָכֶם, עֲלֵיכֶם. אֲמַרִי לִי אַחִי

הוּא, אֲמַרִי עֲלֵי: נְבָכִים הֵם. כְּלוּאִים

וּמִשּׁוּקָעִים, וּבִלְעִ"ז שִׁיר"יִר, כְּמוֹ בַעֲמָק

הַבְּכָא, מִבְּכִי נִהְרֹת, נְבָכִי יָם. נְבָכִים הֵם,

כְּלוּאִים הֵם בַּמְדַּבֵּר, שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְצִאֲתָא

ממנו ולהיכן ילכו:

ד וְחִזַּקְתִּי אֶת לֵב פִּרְעֹה וְרִדְף

אֲחֵרֵיהֶם וְאֶכְבְּדָה בְּפִרְעֹה

וּבְכָל חֵילוֹ וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי

אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ כֵן:

וְאֶתְקַף יָת לְבָא דְפִרְעֹה וַיִּרְדֹּף

בְּתַרְיֵהוּן וְאֶתְיָקַר בְּפִרְעֹה וּבְכָל

מִשְׁרֵיתָהּ וַיֵּדְעוּן מִצְרַאִי אֲרִי אֲנִי יִי

וַעֲבָדוּ כֵן:

ואכבדה בפרעה. כשהקב"ה מתנקם
ברשעים שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא
אומר ונשפטתי אתו וגו', ואחר כך
והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו',
ואומר שמה שבר רשפי קשת, ואחר כך
נודע ביהודה אלהים, ואומר נודע ה'
משפט עשה: בפרעה ובכל חילו. הוא
התחיל בעבירה וממנו התחילה
הפורענות: ויעשו בן. להגיד שבחן
ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך
נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברוח,

אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם:

ה ויגד למלך מצרים כי ברח

העם ויהפך לבב פרעה

ועבדיו אל העם ויאמרו מה

זאת עשינו כי שלחנו את

ישׂראל מעבדנו:

ואתחוא למלכא דמצרים ארי אזל

עמא ואתהפוך לבא דפרעה ועבדוהי

לעמא ואמרו מא דא עבדנא ארי

שֶׁלַח־נָא יְתֹ יִשְׂרָאֵל מִפְּלֹח־נָא:

וַיֹּגֵד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. אִיקְטוֹרִין שֶׁלַח
עֲמָהֶם, וּכְיוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁלְשֵׁת יָמִים
שֶׁקִּבְּעוּ לִילָךְ וּלְשׁוּב, וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין
לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפָרְעָה בְיוֹם הָרְבִיעִי,
וּבַחֲמִישִׁי וּבַשְּׁשִׁי רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְלִיל
שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם, בַּשְּׁחָרִית אָמְרוּ שִׁירָה,
וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, לְכַךְ אָנוּ קוֹזְרִין
הַשִּׁירָה בְיוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיַּהֲפֹךְ. נִהְפֹךְ מִמָּה
שֶׁהָיָה, שֶׁהָרִי אָמַר לָהֶם קוֹמּוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ
עַמִּי, וְנִהְפֹךְ לְבַב עֲבָדָיו, שֶׁהָרִי לְשַׁעֲבֹר הָיוּ

אומרים לו עד מתי יהיה זה לנו למוקש,
ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל
ממונם שהשאינום: מעבדנו. מעבוד
אותנו:

וַיֹּאמֶר אֶת רֶכְבוֹ וְאֶת עַמּוֹ
לָקַח עִמּוֹ:

וַטְקִים יְתַּר רְתִכָּה וְיֶת עֲמָה דִּבֶּר עֲמָה:
וַיֹּאמֶר אֶת רֶכְבוֹ. הוּא בַעֲצָמוֹ: וְאֶת עַמּוֹ
לָקַח עִמּוֹ. מִשְׁכֵּם בַּדְּבָרִים, לְקִינוֹ וּנְטָלוֹ
מִמּוֹנָנוֹ וּשְׁלָחָנוֹ, בּוֹאוֹ עִמִּי, וְאֲנִי לֹא

אתנהג עמכם כשאר מלכים, דרך שאר
 מלכים עבדיו קודמין לו במלחמה, ואני
 אקדים לפניכם, שנאמר ופרעה הקריב,
 הקריב עצמו מיהר לפני חיילותיו, דרך
 שאר מלכים ליטול ביזה בראש כמו
 שיבחר, אני אשזה עמכם בחלק, שנאמר
 אחלק שלל:

וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר
 וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלָשׁ עָל
 כָּל:

וְדַבֵּר שֵׁשׁ מֵאָה רִתְכִין בְּחִירָן וְכָל

רִתְכֵי מִצְרָאִי וְגִבָּרִין מִמֶּנָּן עַל כָּל־הוֹן:

בַּחֹזֶר. נִבְחָרִים, בַּחֹזֶר לְשׁוֹן יַחִיד, כָּל רֶכֶב

וּרְכָב שֶׁבַמִּנִּין זֶה הִיָּה בַּחֹזֶר: וְכָל רֶכֶב

מִצְרִים. וְעַמָּהֶם כָּל שְׂאֵר הָרֶכֶב, וּמַהִיכֵן

הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הַלָּלוּ, אִם תֹּאמַר מִשְׁלֵ

מִצְרִים, הֲרִי נֹאמַר וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרִים,

וְאִם תֹּאמַר מִשְׁלֵ יִשְׂרָאֵל, וְהֵלֵא נֹאמַר וְגַם

מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ, מִשְׁלֵ מִי הָיוּ, מַהִירָא אֶת

דְּבַר ה', מִכָּאן הִיָּה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כִּשְׁר

שֶׁבַמִּצְרִים הָרוּג, טוֹב שֶׁבִּנְחָשִׁים רְצוּץ אֶת

מוֹחָוֹ: וּשְׁלֹשִׁים עַל כָּלוֹ. שְׂרֵי צְבָאוֹת

כְּתֻבָּה:

ח וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת לֵב פַּרְעֹה

מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי

יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ

בְּיַד רָמָה:

וַתִּקַּף יְיָ יֵת לִבָּא דְּפַרְעֹה מִלְּכָא

דְּמִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף בְּתַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי

יִשְׂרָאֵל נִפְקוּ בְּרִישׁ גְּלִי:

וַיַּחֲזֹק ה' אֶת לֵב פֶּרַעַה. שֶׁהִיָּה תוֹלָה אִם
 לִרְדּוּף אִם לֹא, וַחֲזַק אֶת לְבוֹ לִרְדּוּף: בִּיד
 רַמָּה. בַּגְּבוּרָה גְבוּהָהּ וּמִפּוֹרֶסֶמֶת:

ט שֵׁנִי וַיִּרְדְּפוּ מִצָּרִים

אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֶגּוּ אוֹתָם חֲנִים
 עַל הַיָּם כָּל סוֹם רֶכֶב פֶּרַעַה
 וּפָרָשָׁיו וַחֲיִלּוֹ עַל פִּי הַחִירָת
 לִפְנֵי בַּעַל צָפֹן:

וְרָדְפוּ מִצְרָאִי בַתְּרִיהוֹן וְאֲדַבִּיקוּ יְתֵהוֹן

כֹּד שָׁרֶן עַל יָמָא כָּל סוּסוֹת רִתְכִי

פִּרְעָה וּפִרְשׁוֹהִי וּמִשְׁרִיתָהּ עַל פּוֹם

חִירְתָּא קָדָם בְּעִיל צָפוֹן:

וּפִרְעָה הַקָּרִיב וַיִּשְׁאוּ בְנֵי

יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וַהֲנִה

מִצְרַיִם נִסְעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ

מֵאֵד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל

יְהוָה:

וּפִרְעָה קָרִיב וְזָקָפוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת
 עֵינֵיהוֹן וְהָא מִצְרָאִי נִטְלִין בַּתְרֵיהוֹן
 וְדַחֲלוֹ לַחֲדָא וְזַעֲיָקוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם

יִי:
 ט:

וּפִרְעָה הַקָּרִיב. הִיָּה לוֹ לְכַתּוּב וּפִרְעָה
 קָרֵב, מֵהוּ הַקָּרִיב, הַקָּרִיב עֲצָמוֹ וְנִתְאַמָּץ
 לְקָדָם לְפָנֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם: נֹסַע
 אַחֲרֵיהֶם. בְּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד. דְּבַר אֶחָד
 וְהִנֵּה מִצְרִים נֹסַע אַחֲרֵיהֶם, רְאוּ שֶׁר שֶׁל
 מִצְרִים נֹסַע מִן הַשָּׁמַיִם לְעִזּוֹר לְמִצְרִים:

וַיַּעֲקֹב. תִּפְשׂוּ אוֹמְנוֹת אֲבוֹתָם. בִּאֲבֹרָהִם
 הוּא אוֹמֵר, אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עֹמֵד שָׁם.
 בִּיצְחָק, לְשׁוֹחַ בַּשָּׂדֶה. בִּיעֶקֶב, וַיִּפְגַּע
 בַּמָּקוֹם:

יֵא וַיֹּאמְרוּ אֵל מַעֲשֶׂה הַמִּבְלִי
 אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ
 לְמוֹת בַּמִּדְבָּר מֵה זֹאת עָשִׂיתָ
 לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

וַאֲמָרוּ לְמַעַן הַמִּדְלִית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם

דְּבַרְתָּנָא לְמַמַּת בְּמִדְבָּרָא מָא דָּא

עֲבַדְתָּא לָנָא לְאַפְקוּתָנָא מִמְצָרִים:

המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון

קברים, שאין קברים במצרים ליקבר שם,

לקחתנו משם. שיפז"ר פלינצס"א דינו"ן

פוש"י"ש:

יב הלא זה הדבר אשר דברנו

אלוהים במצרים לאמר חדל

ממנו ונעבדה את מצרים כי

טוב לנו עבד את מצרים

מִמּוֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר:

הֲלֹא דִין פֶּתַח־מָא דִּי מַלְלָנָא עִמָּךְ

בַּמִּצְרִים לְמִימַר שְׁבוּק מִנָּנָא וְנִפְלַח ית

מִצְרָאִי אֲרִי טַב לָנָא דְנִפְלַח ית

מִצְרָאִי מִדְנֻמוֹת בַּמִּדְבָּרָא:

אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ אֵלֶיךָ בַּמִּצְרִים. וְהֵיכֵן דִּבְרוּ,

יֵדָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפּוּט: מִמּוֹתָנוּ. מֵאֲשֶׁר

נִמּוֹת, וְאִם הִיָּה נִקּוּד מִלְּאִפּוֹ"ם, הִיָּה נִבְאָר

מִמִּיתָתָנוּ, עֲכַשְׂיוּ שִׁנְקוּד בִּשְׁוֹרֵק, נִבְאָר

מֵאֲשֶׁר נִמּוֹת. וְכֵן מִי יתֵן מוֹתָנוּ, שִׁנְמוֹת.

ובן מי יתן מותי דאבשלום, שאמות. כמו
 ליום קומי לעד, עד יום שובי בשלום
 שאקום שאשוב:

יג וַיֹּאמֶר מִנְּשָׁה אֶל הָעָם אֵל
 תִּירְאוּ הִתְיַצְבוּ וְרֵאוּ אֶת
 יְשׁוּעָה יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם
 הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רִאִיתֶם אֶת
 מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְכְּחוּ
 לְרֵאשִׁיתָם עוֹד עַד עוֹלָם:

וַאֲמַר מִשֶּׁה לַעֲמָא לָא תִּדְחִלוּן

אֶתְעַתְּדוּ וַחֲזוּ יֵת פּוֹרְקָנָא דִּי דִיעֵבֵד

לְכוּן יוֹמָא דִין אַרִי כְּמָא דְחֲזִיתוּן יֵת

מִצְרָאֵי יוֹמָא דִין לָא תוֹסְפוּן לְמַחֲזִיהוּן

עוֹד עַד עָלְמָא:

כִּי אֲשֶׁר רִאִיתֶם אֶת מִצְרִים וְגו'. מַה

שֶׁרִאִיתֶם אוֹתָם אֵינוֹ אֱלֹא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא

שֶׁרִאִיתֶם אוֹתָם וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד:

יֵד יְהוָה יִלְחָם לָכֶם וְאַתֶּם

תִּתְּחַרְשׁוּן: (פ)

יִי יִגִּיחַ לְכוֹן קָרֵב וְאַתּוֹן תִּשְׁתַּקּוֹן:

ה' יִלְחֶם לָכֶם. בְּשִׁבְלָכֶם, וְכֵן כִּי ה' נִלְחֶם

לָכֶם, וְכֵן אִם לֹא־לִי תִרְיָבוֹן, וְכֵן וְאֲשֶׁר דָּבַר

לִי, וְכֵן הָאֵתֶם תִּרְיָבוֹן לְבַעַל:

טו **שְׁלִישִׁי** וַיֹּאמֶר

יְהוָה אֵל מַעֲשֵׂה מִיָּמָה תִּצְעַק אֵלַי

דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ:

וַיֹּאמֶר יִי לְמַעַן קַבִּלְתָּ צְלוֹתְךָ מִלֵּיל

עם בני יִשְׂרָאֵל וַיְטָלוּן:

מה תצעק אלי. למדנו, שהיה משה
 עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא עת
 עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין
 בצרה. דבר אחר מה תצעק אלי, עלי
 הדבר תלוי ולא עליך, כמ"ש להלן, על
 בני ועל פועל ידי תצוני: דבר אל בני
 ישראל ויסעו. אין להם אלא ליסע, שאין
 הים עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם,
 והם, והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע
 להם הים:

טו וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטֶּךָ וְנָטָה

אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם

בִּיבֻשָּׁה:

וְאַתָּה טוֹל יָת חֲטָרְךָ וְאַרְיִם יָת יָדְךָ עַל

יָמָא וּבִזְעוּתֵי וַיַּעֲלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ

יָמָא בִּיבֻשָּׁתָא:

יז וְאַנִּי הִנָּנִי מְחִזֵּק אֶת לֵב

מִצָּרִים וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם

וְאֶפְבֹּדָה בְּפִרְעָה וּבְכָל חַיִּלֹּ

בְּרִכְבוֹ וּבְפִרְשָׁיו:

וְאַנָּה הֵא אָנָּה מִתְקָה יֵת לְבָא

דְּמִצְרָאִי וַיַּעֲלוֹן בְּתַרְיָהוֹן וְאַתְיָקָר

בְּפִרְעָה וּבְכָל מִשְׁרִיתָהּ בְּרִתְכוּהִי

וּבְפִרְשֻׁהִי:

יֵח וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה

בְּהַפְכִּדִי בְּפִרְעָה בְּרִכְבוֹ

וּבְפִרְשָׁיו:

וַיִּדְעוּן מִצְרָאִי אֲרִי אֲנִי יִי

בְּאֶת־יְקָרוֹתַי בְּפֶרְעָה בְּרֶת־כּוֹהֵי

וּבְפֶרֶשׁוֹהִי:

יֵט וַיִּסַּע מֶלֶאךָ הָאֱלֹהִים הַחֲלָךְ

לִפְנֵי מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּךְ

מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הָעָנָן

מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם:

וַנִּטַּל מֶלֶאכָא דִּי דְמַדְבַּר קָדָם

מִשְׁרִיתָא דִּישְׂרָאֵל וְאַתָּא מִבְּתֵרֵיהוּן

וְנִטַּל עֲמוּדָא דְעֵנָנָא מִן קַדְמֵיהוֹן

וְיִשְׂרָא מִבְּתְרֵיהוֹן:

וּיֵלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם. לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה

מִצְרִים וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּלְקַבֵּל חֲצִים

וּבְלִיסְטְרֹאוֹת שֶׁל מִצְרִים. בְּכָל מְקוֹם הוּא

אוֹמֵר מֶלֶאךְ ה', וּכְאֵן מֶלֶאךְ הָאֱלֹהִים, אֵין

אֱלֹהִים בְּכָל מְקוֹם אֵלָא דִּין, מִלְּמַד שֶׁהִיוּ

יִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּדִין בְּאוֹתָהּ שַׁעָה, אִם

לְהִנָּצֵל אִם לְהֵאבֵד עִם מִצְרִים: וַיִּסַּע

עַמּוּד הָעֲנָן. כְּשֶׁחֲשִׁיכָה, וְהַשְׁלִים עַמּוּד

הָעֲנָן אֶת הַמַּחֲנֵה לְעַמּוּד הָאֵשׁ, לֹא נִסְתַּלַּק

הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית
 לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם,
 להחשיך למצרים:

בַּיּוֹבֵא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין
 מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֶנָן
 וַהֲחֹשֶׁךְ וַיָּאֵר אֶת הַלַּיְלָה וְלֹא
 קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה:

וְעַל בֵּין מִשְׁרִיתָא דְּמִצְרַיִם וּבֵין
 מִשְׁרִיתָא דִּישְׂרָאֵל וְהוּא עֲנָנָא וְקַבְלָא

לְמַצְרָאִי וְלִישְׂרָאֵל נִהַר כָּל לַיְלִיא וְלֹא

אֶתְקַרְיָבוּ דִין לֹות דִין כָּל לַיְלִיא:

וַיָּבֹא בֵין מַחְנֵה מִצְרִים. מִשַּׁל לְמַהֲלָךְ

בְּדֶרֶךְ וּבְנוּ מַהֲלָךְ לִפְנֵיו, בָּאוּ לְסֻטִּים

לְשִׁבּוֹתוֹ, נִטְלוּ מִלִּפְנֵיו וְנָתְנוּ לְאַחֲרָיו, בָּא

זָאב מֵאַחֲרָיו, נָתְנוּ לִפְנֵיו, בָּאוּ לְסֻטִּים

לִפְנֵיו וְזָאבִים מֵאַחֲרָיו, נָתְנוּ עַל זְרוּעוֹ

וְנָלַחַם בָּהֶם. כֵּךְ וְאַנְכִי תִרְגַּלְתִּי לְאַפְרִים

קָחַם עַל זְרוּעוֹתָיו: וַיְהִי הָעֵנָן וְהַחֲשֶׁךְ.

לְמִצְרִים: וַיֵּאָר. עֲמוּד הָאֵשׁ אֶת הַלֵּילָה

לִישְׂרָאֵל, וְהֵלֵךְ לִפְנֵיהֶם בְּדֶרֶכּוֹ לְלַכֵּת כָּל

הלילה, והחשך של ערפל לצד מצרים:

ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה:

כא ויט משה את ידו על הים

ויולך יחזה את הים ברוח

קדים עזה כל הלילה וישם

את הים לחרבה ויבקעו

המים:

וארים משה ית ידה על ימא ודבר יי

ית ימא ברוח קדומא תקיף כל ליליא

וְשׁוּי יֵת יִמָּא לִיבְשֶׁתָּא וְאַתְּבִזְעוּ מִיָּא:

ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה

שברוחות, הוא הרוח שהקב"ה נפרע בה

מן הרשעים, שנאמר ברוח קדים אפיצם,

יבא קדים רוח ה', רוח הקדים שברך בלב

ימים, הגה ברוחו הקשה ביום קדים:

ויבקעו המים. כל מים שבעולם:

כב וַיִּבְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ

הַיָּם בַּיַּבְשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם

חֹמָה מִיַּמֵּינָם וּמִשְׁמָאלָם:

וְעָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגֹי יָמָא בִּיבְשָׁתָא

וּמֵיָא לְהוֹן שׁוּרִין מִימִינְהוֹן

וּמִסְמָא לְהוֹן:

כַּג וַיִּרְדְּפוּ מִצָּרִים וַיָּבֹאוּ

אַחֲרֵיהֶם כָּל סוֹם פִּרְעָה רָכְבוּ

וּפָרָשָׁיו אֶל תּוֹךְ הַיָּם:

וַיִּרְדְּפוּ מִצָּרָאֵי וְעָלוּ בַּתְּרִיהוֹן כָּל סוּסוֹת

פִּרְעָה רְתֻכּוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְגֹי יָמָא:

כָּל סוֹם פִּרְעָה. וְכִי סוֹם אֶחָד הִיָּה, אֵלֹא

מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום
אלא כסום אחד:

בד ויהי באשמרת הבקר
וישקף יהוה אל מחנה מצרים
בעמוד אש וענן ויהם את
מחנה מצרים:

והוה במטרת צפרא ואסתכי יי
למשריתא דמצראי בעמודא דאשתא
ועננא ושגיש ית משריתא דמצראי:

באשמרת הבוקר. שלשת חלקי הלילה
קרוין אשמורת, ואותה שלפני הבקר
קורא אשמורת הבוקר. ואומר אני, לפי
שהלילה חלוק למשמרות שיר של
מלאכי השרת, כת אחר כת לשלשה
חלקים, לכך קרוי אשמורת, וזהו שתרגם
אונקלוס מטרות: וישקף. ויבט, כלומר
פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואסתכי,
אף הוא לשון הבטה, כמו שדה צופים,
לחקל סבותה: בעמוד אש וענן. עמוד
ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש

מרתיחו, וטלפי סוסיהם משתמטות:
 ויהם. לשון מהומה, אשטורד"יטון
 בלע"ז ערבבם, נטל סגניות שלהם. ושנינו
 בפרקי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי,
 כל מקום שנאמר בו מהומה, הרעשת קול
 הוא, וזה אב לכלן, וירעם ה' בקול גדול
 וגו' על פלשתים ויהומם:

כה וַיִּסַּר אֶת אַפִּן מִרְכְּבֹתָיו
 וַיִּנְהֲגוּהוּ בְּכַבְדָּת וַיֹּאמֶר
 מִצָּרִים אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל

כִּי יִהְיֶה נֶלְחָם לָהֶם בַּמִּצָּרִים

(פ)

וְאֶעֱדִי יָת גִּלְגָּלִי רִתְכוּהִי וּמַדְבָּרִין

לְהוֹן בְּתִקּוּף וְאֶמַר מִצָּרָאִי נִעִירוּק מִן

קָדָם יִשְׂרָאֵל אֲרִי דָא הִיא גְּבֻרְתָּא דִּי

דַּעֲבַד לְהוֹן קָרְבִּין בַּמִּצָּרִים:

וַיִּסַּר אֶת אוֹפֶן מִרְכַּבוֹתָיו. מִכַּח הָאֵשׁ

נִשְׂרָפוּ הַגִּלְגָּלִים, וְהַמִּרְכַּבוֹת נִגְרָדוֹת,

וְהַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם נִעִים וְאֶבְרִיָּהּ מִתְּפַרְקִין:

וַיִּנְהָגוּ בַּכְּבָדוֹת. בַּהֲנָהֵגָה שֶׁהִיא כְּבֵדָה

וקשה להם, במדה שמדדו ויכבד לבו הוא
 ועבדיו, אף כאן וינהגהו בכבדות: נלחם
 להם במצרים. במצריים. דבר אחר
 במצרים, בארץ מצרים, שכשם שאלו
 לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארו
 במצרים:

רביעי כו ויאמר יהוה

אל משה נטה את ידך על

הַיָּמִם וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם

עַל רֶכֶּבּוֹ וְעַל פָּרָשָׁיו׃

וַאֲמַר יי לַמֶּלֶכֶּה אֲרִים יָת יִדְךָ עַל יָמָא

וּתְּתִיבֹן מִיָּא עַל מִצְרָאִי עַל רְתִיבִיהוֹן

וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן׃

וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם. שִׁזְקוּפִים וְעִזְמוּדִים

בַּחֲזוּמָה, יָשׁוּבוּ לַמַּקּוֹמָם וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם׃

כֹּז וַיִּט מֶלֶכָה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּמִם

וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בִּקְרָא

לְאִיתָנוּ וּמִצָּרִים נַסִּים

לְקַרְאָתוֹ וַיִּנָּעַר יְהוָה אֶת

מִצָּרִים בְּתוֹךְ הַיָּם:

וְאֲרִים מִשָּׁה יָת יְדָה עַל יָמָא וְתַב יָמָא

לְעֵדֶן צִפְרָא לְתַקְפָּה וּמִצָּרָאֵי עֶרְקִין

לְקַדְמוּתָהּ וְשִׁנִּיק יֵי יָת מִצָּרָאֵי בְּגוֹ

יָמָא:

לְפָנוֹת בִּקְר. לַעַת שֶׁהַבּוֹקֵר פּוֹנֶה לְבֹא:

לְאִיתָנוּ. לְתַקְפוֹ הָרֵאשׁוֹן: נַסִּים לְקַרְאָתוֹ.

שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לקראת
 המים: וינער ה'. כאדם שמנער את
 הקדירה והופך העליון למטה והתחתון
 למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתברין
 בים, ונתן הקב"ה בהם חיות לקבל
 היסודין: וינער. ושניק, והוא לשון טרוף
 בלשון ארמי. והרבה יש במדרש אגדה:

כח וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת
 הָאָרֶץ וְאֶת הַפְּרָשִׁים לְכֹל חַיֵּי
 הָאָרֶץ הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם

לֹא נִשְׁאַר בָּהֶם עַד אֶחָד:

וְתָבוּ מֵיָא וְחָפוּ יָת רְתַכִּיָּא וְיָת פִּרְשִׁיָּא

לְכָל מִשְׁרִית פִּרְעָה דְּעֵלּוּ בְּתַרְיָהוֹן

בִּימָא לֹא אֲשַׁתָּאֵר בְּהוֹן עַד חָד:

וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְגו' לְכָל חֵיל פִּרְעָה. כֹּךְ

דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְכַתּוֹב לִמ"ד יִתִּירָה, כְּמוֹ

לְכָל כְּלִי תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת, וְכֵן לְכָל כְּלִי

הַמִּשְׁכָּן, בְּכָל עֲבוֹדָתוֹ, וַיִּתְּנוּם וּמִיתְּרֵיהֶם

לְכָל כְּלֵיהֶם, וַאֲיֵנָּה אֵלֶּא תִקּוֹן לְשׁוֹן:

כֹּכְ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבִנְשָׁה

בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַפָּיִם לָהֶם חֲמָה

מִיַּמֵּינָם וּמִשְּׂמָאלָם

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלִּיכוּ בִּיבְשֹׁתָא בְּגוֹ יָמָא

וּמֵיָא לְהוֹן שׁוֹרִין מִיַּמֵּינְהוֹן

וּמִסְמָאלְהוֹן:

לְוִי־שֵׁעַ יְחֻזָּה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת

יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא

יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל

שְׂכַת הַיָּם:

וּפָרַק יִי בְיוֹמָא הַהוּא יֵת יִשְׂרָאֵל מִיַּדָּא
 דְּמִצְרָאִי וַחֲזוּ יִשְׂרָאֵל יֵת מִצְרָאִי מִיַּתִּין
 עַל כִּיָּהּ יִמָּא:

וִירָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרִים מַת. שְׂפִלְטִין
 הֵימ עַל שְׂפִתּוֹ, כַּדִּי שְׂלָא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל,
 כַּשֵּׁם שְׂאֲנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה, כַּךְ הֵם עוֹלִין
 מִצַּד אַחֵר רַחוּק מִמֶּנּוּ, וִירַדְפוּ אַחֲרֵינוּ:

לֹא וִיִּירָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד
 הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
 בְּמִצְרַיִם וִיִּירָאוּ הָעַם אֶת

יְהוָה וַיֹּאמְרֵנוּ בַּיהוָה וּבַמֶּלֶכָה

עֲבָדוֹ: (פ)

וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יְת גְּבוּרָתָא יְדָא רַבָּתָא

דִּי עֲבַד יֵי בְּמִצְרַיִם וַדְּחִילוּ עֲמָא מִן

קִדָּם יֵי וְהֵמִינוּ בְּמִימְרָא דֵּי וּבְנִבְיָאוֹת

מֶלֶךְ עֲבָדָה:

את היד הגדולה. את הגבורה הגדולה

שעשתה ידו של הקב"ה. והרבה לשונות

נופלין על לשון יד, וכולן לשון יד ממש

הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין

הדבור:

שמות פרק טו

אֵלֶּז יִשְׁכִּיר מִנְּשָׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת הַנְּשִׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה
וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲנִשְׁיֶרָה לַיהוָה
כִּי גָאָה גָאָה סוֹם וְרִכְבּוֹ רָמָה
בָּיָם:

בְּכֵן שִׁבַּח מִנְּשָׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת
תִּשְׁבַּחְתָּהּ הַדָּא קִדָּם יִי וַאֲמָרוּ לְמִימָר

נִשְׁבַּח וְנוֹדָה קָדָם יְיָ אֲרִי אֶתְגָּאִי עַל
 גּוֹת־נִיָּא וְגֵאוֹתָא דִּילָּהּ הִיא סוּסִיָּא
 וְרַכְבָּהּ רָמָא בִּימָא:

אז ישיר משה. אז כשראה הנם, עלה
 בלבו שישיר שירה. וכן אז ידבר יהושע.
 וכן ובית יעשה לבת פרעה, חשב בלבו
 שיעשה לה. אף כאן ישיר, אמר לו לבו
 שישיר, וכן עשה, ויאמרו לאמר אשירה
 לה'. וכן ביהושע כשראה הנם, אמר לו
 לבו שידבר, וכן עשה, ויאמר לעיני כל
 ישראל. וכן שירת הבאר, שפתח בה אז

ישיר ישראל, פירש אחריו עלי באר ענו
לה. אז יבנה שלמה במה, פירשו בו חכמי
ישראל שבקש לבנות ולא בנה, למדנו
שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, זהו
ליישוב פשוטו. אבל מדרשו אמרו רז"ל,
מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, וכן
בכלן, חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש
לבנות ולא בנה. ואין לומר וליישוב לשון
הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד
זהן מיד, כגון ככה יעשה איוב, על פי ה'
יחנו, ויש אשר ישכון הענן, לפי שהן דבר

ההווה תמיד, ונופל בו בין לשון עתיד ובין
לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה,
אינו יכול לישבו בלשון הזה: כי גאה
גאה. כתרנומו. דבר אחר כי גאה גאה,
על כל השירות וכל מה שאקלם בו, עוד
יש בו תוספת, ולא כמדת בשר ודם,
שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו.
שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין
אותם לרום ומורידין אותם לעומק ואינן
נפרדין: רמה. השליך, וכן ורמו לגו אתון
נורא. ומדרש אגדה, כתוב אחד אומר

רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו
 עולין לרום ויורדין לתהום, כמו מי ירה
 אבן פנתה, מלמעלה למטה:

ב עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי לִי
 לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וְאַנְוָהוּ אֱלֹהֵי
 אָבִי וְאַרְמְנָהוּ:

תִּקְפֵּי וְתִשְׁבַּחְתִּי דְחִילָא יִי וְאֶמַר
 בְּמִימָרָה וַהֲוָה לִי לְפָרֶק דִּין אֱלֹהֵי
 וְאַבְנֵי לָהּ מִקֹּדֶשׁ אֱלֹהָא דְאַבְהָתִי

וְאַפְלַח קְדָמוֹהִי:

עֲזִי וְזִמְרַת יְה. אֲנַקְלוּם תְּרַגֵּם תּוֹקֵפִי
וְתִשְׁבַּחְתִּי, עֲזִי כִמּוֹ עֲזִי בִשְׁוֹר"ק, וְזִמְרַת
כִּמּוֹ וְזִמְרַתִּי, וְאֲנִי תִמָּה עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא,
שֶׁאֵין לָךְ כִּמּוֹהוּ בְּנִקּוּדָתוֹ בַּמִּקְרָא, אֲלֹא
בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא סִמּוּךְ אֲצֵל
וְזִמְרַת, וְכָל שֶׁאֵר מְקוֹמוֹת נִקּוּד שְׁוֹר"ק,
ה' עֲזִי וּמַעֲזִי, עֲזִי אֵלֶיךָ אֲשֶׁמּוֹרֶה, וְכֵן כָּל
תִּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנִּקּוּדָה מִלֵּאפּו"ם,
כִּשֶׁהִיא מֵאֲרֻכַּת בָּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין
הַשְּׁנִיָּה בַּחֲטָף, הִרְאֵשׁוֹנָה נִקּוּדָה בִּשְׁוֹר"ק,

בגון עז עזי, רוק רוקי, חק חקי, על עולו,
יסוד עולו, כל כלו, ושלישים על כלו.
ואלו שלשה עזי וזמרת, של כאן ושל
ישעיה ושל תהלים, נקודה בחטף קמ"ץ,
ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרתי, אלא
וזמרת, וכלם סמוך להם ויהי לי לישועה.
לכך אני אומר ליישב לשון המקרא, שאין
עזי כמו עוזי, ולא וזמרת כמו וזמרתי,
אלא עזי שם דבר הוא, כמו היושבי
בשמים, שוכני בחגוי סלע, שוכני סנה.
וזהו השבח, עזי וזמרת יה, הוא היה לי

לישועה, וזמרת דבוק הוא לתיבת ה', כמו
לעזרת ה', בעברת ה', על דברת בני
האדם. ולשון וזמרת, לשון לא תזמור,
זמיר עריצים, לשון כסוה ובריתה, עוזו
ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל
תתמה על לשון ויהי, שלא נאמר היה,
שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה
דוגמתו, את קירות הבית סביב להיכל
ולדביר ויעש צלעות סביב, היה לו לומר
עשה צלעות סביב. וכן ובני ישראל
היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם

רחבעם, היה לו לומר מלך עליהם
רחבעם. מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם,
היה לו לומר שחטם. והאנשים אשר שלח
משה וגו' וימתו, מתו היה לו לומר. ואשר
לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב, היה לו
לומר עזב: זה אלי. בכבודו נגלה עליהם
והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה
על הים מה שלא ראו נביאים: ואנוהו.
אונקלוס תרגם לשון נוה, נוה שאנן, לנוה
צאן. דבר אחר ואנוהו, לשון נוי, אספר
נויו ושבחו לבאי עולם, כגון מה דודך

מדוד, דודי צח ואדום, וכל הענין: אלהי
 אבי. הוא זה, וארוממנהו. אלהי אבי, לא
 אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת
 ועומדת לי הקדושה, ואלהותו עלי מימי
 אבותי:

ג. יהוה איש מלחמה יהוה
 שמו:

י. מרי נצחון קרב־א י. שמה:

ה' איש מלחמה. בעל מלחמה, כמו איש
 נעמי, וכל איש ואישך מתורגמין בעל, וכן

וחזקת והיית לאיש, לגבור: ה' שמו.
 מלחמותיו לא בכלי זיין, אלא בשמו הוא
 נלחם, כמו שאמר דוד ואנכי בא אליך
 בשם ה' צבאות. דבר אחר ה' שמו, אף
 בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוהז
 הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל
 באי עולם, ולא כמדת מלכי אדמה,
 כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל
 עסקים, ואין בו כח לעשות זו וזו:

ד מִרְכַּבַּת פָּרֶעָה וְחִילֹו יָרָה
 בָּיָם וּמִבְּחַר עֲשָׂיו טִבְעוֹ

בַּיִם סוּף:

רְתִּי פֶרַעַה וּמִשְׁרִיתָהּ שְׂדֵי בִּמָּא

וְשֹׁפֵר גְּבוּרָתִי אֶטְבְּעוּ בִּמָּא דְסוּף:

יֵרָא בַיִם. שְׂדֵי בִּמָּא, שְׂדֵי לְשׁוֹן יִרְיָה. וְכֵן

הוּא אֹמֵר אִי יֵרָא יִרְיָה, אִי אֶשְׁתַּדָּא

אִישְׁתַּדִּי, וְהִתִּי'וּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִלּוּ בַּמָּקוֹם

הַתַּפְעֵל: וּמִבְחָר. שֵׁם דְּבַר, כְּמוֹ מִרְכָּב,

מִשְׁכָּב, מִקְרָא קֹדֶשׁ: טַבְעוּ. אִין טַבִּיעָה

אִלָּא בַּמָּקוֹם טִיט, כְּמוֹ טַבְעִיתִי בִּיּוֹן

מִצּוּלָה, וְיַטְבַּע יִרְמְיָה בְּטִיט. מִלְּמַד

שנעשה הים טיט, לגמול להם כמדתם
ששעבדו את ישראל בחומר ובלבנים:

ה תְּהִמָּת יַכְסִּימוּ יִרְדּוּ
בַּמַּצּוֹלֹת כִּמוֹ אָבִן:

תְּהוֹמֵיָא חֲפוֹ עֲלִיהוֹן נַחֲתוּ לְעוֹמֵקֵיָא
כְּאַבְנָא:

יכסימו. כמו יכסום, והיו"ד האמצעית
יתירה בו, ודרך מקראות בכך, כמו ובקרך
וצאנך ירביון, יריוון מדשן ביתך, והיו"ד
ראשונה שמשמעה לשון עתיד, כך

פרשוהו, טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים
 ויכסו אותן. יכסיומו, אין דומה לו במקרא
 בנקודתו, ודרכו להיות בנקודתו יכסיומו
 במלא"פום: כמו אבן. ובמקום אחר צללו
 בעופרת, ובמקום אחר יאכלמו בקש,
 הרשעים בקש, הולכים ומטורפין עולין
 ויורדין. בינונים כאבן, והכשרים בעופרת,
 שנחו מיד:

וּמִי־נֶךְ יִחְזָה נֶאֱדָרִי בַּכֶּחַ
 יִמִּי־נֶךְ יִחְזָה תִרְעַץ אוֹיֵב:

יְמִינְךָ יי אֲדִיר בְּחִילָא יְמִינְךָ יי תְּבַרַת

סְנֵאָה:

יְמִינְךָ. יְמִינְךָ. שְׁנֵי פַעֲמִים, כְּשִׁישְׁרָאֵל
עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם הַשָּׁמַיִם נַעֲשִׂית
יְמִין: יְמִינְךָ ה' נֹאדְרֵי בִכָּח. לְהַצִּיל אֶת
יִשְׂרָאֵל, וַיְמִינְךָ הַשְּׁנִית תִּרְעֵץ אוֹיֵב. וְלִי
נִרְאָה, אוֹתָהּ יְמִין עֲצָמָהּ תִּרְעֵץ אוֹיֵב, מִה
שְׂאֵי אִפְשָׁר לָאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מַלְאָכוֹת
בְּיַד אַחַת. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, יְמִינְךָ
הַנֹּאדְרָת בִּכָּח מִה מַלְאָכָתָהּ, יְמִינְךָ, הִיא
תִּרְעֵץ אוֹיֵב, וְכֵמָּה מְקָרָאוֹת דּוֹגְמָתוֹ, כִּי

הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו, עד
מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו,
נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם, לא לנו
ה' לא לנו, אענה נאם ה' אענה את
השמים, אנכי לה' אנכי אשירה, לולי ה'
וכו' לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם,
עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר,
תרמסנה רגל רגלי עני, ונתן ארצם לנחלה
נחלה לישראל עבדו: נאדרי. היו"ד
יתירה, כמו רבתי עם, שרתי במדינות,
גנובתי יום: תרעץ אויב. תמיד היא

רועצת ומשברת האויב, ודומה לו וירעצו
וירוצצו את בני ישראל, בשופטים.:

וּבְרַב גְּאוֹנָךְ תִּהְרַם קִמְיֶךָ
תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֹאכֵלֶמוֹ פִּקְשׁ:

וּבִסְגִי תִקְפֹּךְ תִּבְרַתְנוֹן לְדָקְמוֹ עַל
עֲמֶךָ שִׁלַּחַת רוּגְזֶךָ שִׁיִּצְנוֹן כְּנוֹרָא
לְקִשָּׁא:

וברב גאונך. אם היד בלבד רועצת האויב,
כשהוא מרימה ברוב גאוננו אז יהרוס
קמיו, ואם ברוב גאוננו לבד אויביו נהרסים,

ק"ו כששלה במ חרון אף יאכלמו:

תהרם. תמיד אתה הורם קמיד הקמים

נגדך, ומי הם הקמים כנגדו, אלו הקמים

על ישראל, וכן הוא אומר, כי הנה אויבך

יהמיון, ומה היא ההמיה, על עמך יערימו

סוד, ועל זה קורא אותם אויביו של מקום:

ח וברוח אפיק נערמו מים

נצבו כמו נד נזלים קפאו

תחמת בלב ים:

ובמימר פומך חכימו מיא קמו כשור

אֲזַלְיָא קָפוּ תְּהוּמִין בְּלָבָא דִּימָא:

**וּבְרוּחַ אִפִּיךָ. הַיּוֹצֵא מִשְׁנֵי נַחֲרִים שֶׁל
אֵף, דְּבַר הַכְּתוּב כְּבִיכּוֹל בְּשִׁכְיָנָה דּוֹגְמַת
מֶלֶךְ בֶּשֶׁר וּדָם, כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ אוֹזֶן הַבְּרִיּוֹת
כְּפִי הַהוּא, שִׁיּוּכְלוּ לְהַבִּין דְּבַר. כְּשֶׁאָדָם
כּוֹעֵם יוֹצֵא רוּחַ מִנַּחֲרֵיו, וְכֵן עֹלָה עֵשֶׂן
בְּאִפּוֹ, וְכֵן וּמְרוּחַ אִפּוֹ יִכְלוּ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר
לְמַעַן שְׁמִי אֶאֱרִיךְ אִפִּי, כְּשֶׁזֶעֱפוּ נַחַח
נִשְׁימָתוֹ אֲרוּכָה, וְכִשְׁהוּא כּוֹעֵם נִשְׁימָתוֹ
קִצְרָה. וְתַהֲלֵתִי אַחֲטָם לָךְ, וְלְמַעַן תַּהֲלֵתִי
אֲשִׁים חֲטָם בְּאִפִּי, לְסַתּוֹם נַחֲרֵי בִפְנֵי הָאֵף**

והרוח שלא יצאו. לך, בשבילך. אחטם,
כמו נאקה בחטם, במסכת שבת, כך נראה
בעיני. וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר
כן, חרה אף, כמו ועצמי חרה מני חורב,
לשון שרפה ומוקד, שהנחירים
מתחממים ונחרים בעת הקצף וחרון,
מגזרת חרה, כמו רצון מגזרת רצה, וכן
חמה לשון חמימות, על כן הוא אומר
וחמתו בערה בו, ובנוח החמה אומר,
נתקררה דעתו: נערמו מים. אונקלוס
תרגם לשון ערמימות, ולשון צחות

המקרא כמו ערמת חטים, ונצבו כמו נד
 יוכיח: נערמו מים. ממוקד רוח שיצא
 מאפך יבשו המים, והם נעשו כמין גלים
 ובריות של ערימה שהם גבוהים: כמו נד.
 כתרגומו כשור, כחומה: נד. לשון צבור
 ובנוס, כמו נד קציר ביום נחלה, כונס כנד,
 לא כתב כונס כנאד אלא כנד, ואילו היה
 כנד כמו כנאד, וכונס לשון הכנסה, היה
 לו לכתוב מכנים כבנאד מי הים, אלא
 כונס לשון אוסף וצובר הוא, וכן קמו נד
 אחד, ויעמדו נד אחד, ואין לשון קימה

ועמידה בנאדות אלא בחומות וצבורים,
 ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפו"ם,
 כמו שימה דמעתי בנאדך, את נאד החלב:
 קפאו. כמו וכגבינה תקפיאני, שהוקשו
 ונעשו כאבנים, והמים זורקים את
 המצרים על האבן בכח ונלחמים בהם בכל
 מיני קושי: בלב ים. בחוזק הים, ודרך
 המקראות לדבר כן, עד לב השמים, בלב
 האלה, לשון עקרו ותקפו של דבר:

ט אָמַר אֲוִיב אֶרְדֶּף אֲשִׁיג

אֶחָלֶק שָׁלַל תְּמַלְאֻמוֹ נַפְשִׁי

אֶרִיק חֶרְבִּי תוֹרִישׁמוֹ יָדַי:

דִּהְיֶה אֶמַר סִנְאָה אֶרְדּוּף אֶדְבֵּק אֶפְלֵג

בְּזַתָּא תְּשַׁבֵּעַ מִנְהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוּף

חֶרְבִּי תְּשִׁי צִינוֹן יָדַי:

אֶמַר אוֹיֵב. לַעֲמוֹ, כַּשְׁפַּתָם בַּדְּבָרִים

אֶרְדּוּף וְאֶשִׁיגָם וְאֶחָלֶק שָׁלַל עִם שָׂרֵי

וְעַבְדֵּי: תְּמַלְאֻמוֹ. תְּמַלֵּא מֵהֶם: נַפְשִׁי.

רוּחִי וּרְצוֹנִי, וְאֵל תִּתְּמָה עָלַי תִּיבָה

הַמְּדַבֵּר בְּשִׁתִּים, תְּמַלְאֻמוֹ תְּמַלֵּא מֵהֶם,

יש הרבה כלשון הזה, כי ארץ הנגב נתתני,
כמו נתת לי. ולא יכלו דברו לשלום, כמו
דבר עמו. בני יצאוני, כמו יצאו ממני.
מספר צעדי אנידנו, כמו אניד לו. אף כאן
תמלאמו, תמלא נפשי מהם: אריק חרבי.
אשלוף, ועל שם שהוא מריק את התער
בשליפתו ונשאר ריק, נופל בו לשון
הרקה, כמו מריקים שקיהם, וכליו יריקו.
ואל תאמר, אין לשון ריקות נופל על
היוצא, אלא על התיק ועל השק ועל
הכלי שיצא ממנה, אבל לא על החרב ועל

היין, ולדחוק ולפרש אריק חרבי כלשון
 וירק את חניכיו, אזדיין בחרבי, מצינו
 הלשון מוסב אף על היוצא, שמן תורק,
 ולא הורק מכלי אל כלי. לא הורק הכלי
 אין כתיב כאן, אלא לא הורק היין מכלי
 אל כלי, מצינו הלשון מוסב על היין, וכן
 והריקו חרבותם על יפי חכמתך, דחירם:
 תורישמו. לשון רישות ודלות, כמו
 מוריש ומעשיר:

וְנִשְׁכַּח בְּרוּחַךְ בְּסִמּוֹ יָם צָלָלוּ
 בַּעֲזוֹפָרְתָּ בְּמַיִם אֲדִירִים:

אִמְרַתְּ בְּמִימְרְךָ חֶפֶז עֲלִיהוֹן יִמָּא

אֶשְׁתַּקְעוּ כֹּאֲבָרָא בְּמִין תִּקְיָפִין:

נִשְׁפֹּת. לְשׁוֹן הַפְּחָה, וְכֵן וְגַם נִשְׁפָּה בָהֶם:

צִלְלוּ. שִׁקְעוּ, עִמְקוּ לְשׁוֹן מִצּוּלָה:

כַּעֲזוּפֶרֶת. אֲבָר כְּלוּ"ם בִּלְע"ז:

יֵא מִי כְּמִנְכָּה בְּאַלָּם יְהוּה מִי

כְּמִנְכָּה נֶאֱדָר בְּקִנְדָּשׁ נִזְרָא

תְּהִלָּת עֲשִׂיהָ פְּלֵא:

לִית בַּר מִנָּךְ דְּאֵת הוּא אֱלֹהָא יִי לִית

בַּר מִנֶּךָ אֱלֹהָא אַתָּה אֲדִיר בְּקוֹדֶשָׁא

דְּחַל תְּשַׁבְּחֵן עֲבֵד פְּרִישָׁן:

בְּאֵלִים. בַּחֲזָקִים, כְּמוֹ וְאַתָּה אֵילֵי הָאָרֶץ

לְקַח, אֵילוֹתַי לְעִזְרָתִי חוֹשָׁה: נוֹרָא

תַּהֲלֵת. יִרְאֹוּ מִלְּהֲגִיד תַּהֲלֹוֹתָיו פֶּן יִמְעֻטוּ,

כַּמ־שׁ כֹּךְ דּוֹמִיָּה תַּהֲלֵה:

יְבִנְטִית יְמִינְךָ תְּבַלְעֵמוֹ אֶרֶץ:

אַרְמֵת יְמִינְךָ בְּלַעֲתָנוֹן אֶרְעָא:

נְטִית יְמִינְךָ. כְּשֶׁהִקְבִּיָּה נֹטָה יְדוֹ,

הִרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהַכֹּל נִתּוֹן

בידו ונופלים בהטייתה, וכן הוא אומר, זה'
 יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור, משל לכלי
 זכוכית הנתונים בידי אדם, מטה ידו מעט
 והן נופלין ומשתברין: תבלעמו ארץ.
 מכאן שזכו לקבורה, בשכר שאמרו ה'
 הצדיק:

יג נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם זֶה גְּאֻלָּתְךָ
 נִחַלְתָּ בְּעֶזְרְךָ אֶל נִוְחָה קִדְשֶׁךָ:
 דְּבַרְהִי בְּטַבֹּתֶךָ עֲמָא דְנִן דְּפַרְקָתְךָ
 סוּבְרִהִי בְּתַקְפֶּךָ לְדִירָא דְקִדְשֶׁךָ:

נִהְיָה לָךְ. לְשׁוֹן מִנְהָלָה. וְאוֹנֵק לֹוֹם תִּרְגָּם לְשׁוֹן
 נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דִקְדָּק לְפִרְשׁ אַחֵר לְשׁוֹן
 הַעֲבָרִית:

יֵד שְׁמָעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל
 אֶחָז יֵשְׁבִי בְּלִשָּׁת:

שְׁמָעוּ עַמִּמִּיא וְזָעוּ דַּחְלָא אַחַדְתָּנוּן
 דִּהּוּ יִתְבִּין בְּלִשָּׁת:

יִרְגְּזוּן. מִתְרַגְּזִין: יֵשְׁבִי בְּלִשָּׁת. מִפְּנֵי
 שֶׁהָרְגוּ אֶת בְּנֵי אֲפֹרִים, שֶׁמִּיהָרוּ אֶת הַקֶּץ
 וַיֵּצְאוּ בַּחֲזָקָה, כִּמְפֹרֶשׁ בַּדְּבָרִי הַיּוֹמִים,

והרגום אנשי גת:

טו אז נִבְהִילוּ אֱלֹפֵי אֲדָוָה אֵילַי

מוֹאָב יֵאֲחִזְמוּ רָעַד נִמְגּוּ כָּל

יֹשְׁבֵי כְנָעַן:

בְּכֵן אֲתַבְּהִילוּ רַבְרָבֵי אֲדָוָה תִּקְיֵפִי

מוֹאָב אֲחַדְתָּנוֹן רִתִּיתָ אֲתַבְּרוּ כָּל

דָּהוּ יִתְבִּין בְּכְנָעַן:

אלופי אדום איִלי מואב. והלא לא היה

להם לִירָא כְלוּם, שִׁהְרִי לֹא עֲלִיהֶם

הולכים, אלא מפני אנינות, שהיו
מתאוננים ומצטערים על כבודם של
ישראל: נמוגו. נמסו, כמו ברביבים
תמוגגה. אמרו, עלינו הם באים,
לכלותינו ולירש את ארצנו:

טז תִּפְּלֵ עַל־יָהֳם אֵימָתָה וּפַחַד
בְּגִדְלֵ זְרוּעֶךָ יִדְמֹו כְּאַבֶּן עֵד
יַעֲבֹר עֲמָךְ יִהְיֶה עַד יַעֲבֹר עִם
זו קְנִיתָ:

תִּפְּלֵ עַל־יְהוֹן אֵימָתָה וְדַחֲלָתָה בְּסִגִּי

תִּקְפֹּךְ יִשְׁתַּקֹּן כְּאַבְנָא עַד דִּיעֲבֹר

עֲמָךְ יִי יֵת אֲרֻנוֹנָא עַד דִּיעֲבֹר עֲמָא

דִּנֵּן דִּי פִּרְקָתָא יֵת יִרְדְּנָא:

תפול עליהם אימתה. על הרחוקים:

ופחד. על הקרובים, בענין שנאמר, כי

שמענו את אשר הוביש וגו': עד יעבור.

עד יעבור. כתרגומו: קניית. חבבת משאר

אומות, כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב

על האדם:

יִי תִבְאֵמוֹ וְתַטְעֵמוֹ בְּחֹר

נַחֲלֶתְךָ מִכּוֹן לְשַׁבָּתְךָ פַּעֲלָתְךָ

יְהוָה מִקֹּדֶשׁ אֲדֹנִי כּוֹנֵנוּ יְדִידְךָ:

תַּעֲלֵנוּ וְתִשְׁרִינוּ בְּטוֹרָא דְאַחֲסִנְתְּךָ

אַתָּה מִתְקַן לְבֵית שְׁכִנְתְּךָ אֶתְקַנְתָּא יְיָ

מִקֹּדֶשׁא יְיָ אֶתְקַנּוּהִי יְדִידְךָ:

תְּבִיאֵמוּ. נִתְנַבֵּא מִשָּׁה שְׁלֵא יִכְנֹס לְאֶרֶץ.

לִכְךָ לֹא נֵאמַר תְּבִיאֵנוּ: מִכּוֹן לְשַׁבָּתְךָ.

מִקֹּדֶשׁ שֶׁל מִטָּה מִכּוֹן כּוֹנֵן כּוֹנֵן כּוֹנֵן שֶׁל

מַעֲלָה אֲשֶׁר פַּעֲלָתְךָ: מִקֹּדֶשׁ. הַטַּעַם עָלֶיךָ

זָקָה גְּדוּלָּה, לְהַפְרִידוֹ מִתִּיבַת הַשָּׁמַיִם

שלאחריו, המקדש אשר כוננו ידיך ה'.
 חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד
 אחת, שנאמר אף ידי יסדה ארץ, ומקדש
 בשתי ידיים, ואימתי יבנה בשתי ידיים,
 בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבא
 שכל המלוכה שלו:

יְהוָה יִחְיֶה יְמֻלֶּךְ לְעֹלָם וָעֶד:

יְיָ מַלְכוּתָהּ קָאֵם לְעֹלָם וְלְעֹלָמֵי

עֲלָמֵיָא:

לעולם ועד. לשון עולמית הוא, והוי"ו בו

יסוד, לפיכך הוא פתוחה, אבל ואנכי
 היודע ועד, שהוי"ו בו שמוש, קמוצה
 היא:

יט פי בא סום פֿרעָה בֿרְכָּבוֹ
 וּבִפְרָשִׁיו בַּיָּם וַיֵּשֶׁב יְהוָה
 עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּיַּבֶּשֶׁה בְּתוֹךְ
 הַיָּם: (פ)

אַרִּי עָלוּ סוּסוֹת פֿרעָה בְּרִתְכוּהִי

וּבַפֶּרְשֹׁהִי בִימָא וְאַתִּיב יִי עֲלִיהוֹן יִת

מִי יִמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלִּיכוּ בִיבְשֶׁתָּא

בְּגוֹ יִמָּא:

כִּי בֹא סוֹס פֶּרְעָה. כַּאֲשֶׁר בֹּא:

כ וְתִקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֲזָה

אֶהְרֹן אֶת הַתָּף בִּידָהּ וְתַצֵּאֲנָהּ

כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים

וּבִמְחֹלָת:

וְנִסִּיבַת מִרְיָם נְבִיאָתָא אַחֲתָהּ דְּאֶהְרֹן

יֵת תִּפְאָרַת בְּיָדָהּ וְנִפְקוּ כָּל נְשִׂיא

בְּתָרְהָא בְּתִפְיָן וּבְחִנְגִּין:

ותקח מרים הנביאה. היכן נתנבאה,

כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה,

אמרה עתידה אמי שתלד בן זכו', כדאיתא

בסוטה. דבר אחר אחות אהרן, לפי שמסר

נפשו עליה כשנצטרעה, נקראת על שמו:

את התף. כלי של מיני זמר: בתופים

ובמחולות. מובטחות היו צדקניות

שבדור שהקב"ה עושה להם נסים,

והוציאו תופים ממצרים:

כא וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ

לַיהוָה כִּי גָאֲחָה גָאֲחָה סוּם

וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיִם: (ס)

וּמַעֲנִיא לְהוֹן מִרְיָם שִׁבְחוּ וְאוֹדוּ קָדָם

יְיָ אֲרִי אֶתְגַּאֲי עַל גּוֹתֵנִיא וְגֵאוֹתָא

דִּילָהּ הִיא סוּסִיא וְרִכְבָּהּ רָמָא בֵּימָא:

ותען להם מרים. משה אמר שירה

לאנשים, הוא אומר והם עוזנין אחריו,

ומרים אמרה שירה לנשים:

כב־וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיָּם
 סוּף וַיֵּצֵאוּ אֵל מִדְּבַר שׁוּר
 וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר
 וְלֹא מָצְאוּ מַיִם׃

וַאֲטַל מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל מִיָּמָא דְסוּף
 וַנִּפְקוּ לְמִדְבָּרָא דְחֲגָרָא וַאֲזָלוּ תַלְתָּא
 יוֹמִין בַּמִּדְבָּרָא וְלֹא אֲשַׁכְחוּ מַיָּא׃

ויסע משה. הסיען בעל כרחם, שעטרו
 מצרים את סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף

ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם
 בים, וגדולה היתה ביזת הים מביזת
 מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם
 נקודות הכסף, לפיכך הוצרך להסיען בעל
 כרחם:

כג וַיִּבְּאוּ מִמֶּנֶּה וְלֹא יָכִילוּ
 לַעֲשׂוֹת מִים מִמֶּנֶּה כִּי מֵרִים
 הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מֶרֶה:
 וְאַתּוּ לְמֶרֶה וְלֹא יָכִילוּ לַמַּשְׁתִּי מֵיָא
 מִמֶּרֶה אֲרִי מְרִירִין אֲנוּן עַל כֵּן קָרָא

שְׁמֵהּ מַרְה:

וַיָּבֹאוּ מֵרֶחֶק. כִּמּוֹ לְמֶרֶק. ה"א בְּסוּף
 תִּיבָה בְּמִקּוֹם לִמ"ד בְּתַחֲלֹתָהּ, וְהִתִּי"ו הִיא
 בְּמִקּוֹם ה"א הַנִּשְׁרֶשֶׁת בְּתִיבַת מֶרֶק,
 וּבִסְמִיכָתָהּ כִּשְׁהִיא נִדְבַקְתָּ לְה"א שֶׁהוּא
 מוֹסִיף בְּמִקּוֹם הַלִּמ"ד, תַּהֲפֹךְ הֵה"א שֶׁל
 שֶׁרֶשׁ לְתִי"ו, וְכֵן כֹּל ה"א שֶׁהִיא שֶׁרֶשׁ
 בְּתִיבָה תַּתְּהֵפֶךְ לְתִי"ו בִּסְמִיכָתָהּ. כִּמּוֹ
 חֲמָה אֵין לִי, וְחֲמָתוֹ בַּעֲרָה בּוֹ, הִרִי ה"א
 שֶׁל שׁוֹרֶשׁ נִהַפְכָת לְתִי"ו מִפְּנֵי שֶׁנִּסְמְכָת
 אֶל הוּא"ו הַנוֹסֶפֶת. וְכֵן עֶבֶד וְאִמָּה, הִנֵּה

אמתי בלהה. לנפש חיה, וזהמתו חיתו
לחם. בין הרמה, ותשובתו הרמתה:

כד וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מִשָּׁה לֵאמֹר
מַה נַּשְׁתָּה:

וְאַתָּרְעֵמוּ עֲמָא עַל מִשָּׁה לְמִימַר מָה
נַשְׁתִּי:

וילנו. לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון
נפעל הוא, ואתרעמו, וכן דרך לשון
תלונה להסב הדבור אל האדם, מתלונן,
מתרועע, ולא אמר לונן, רועע, וכן יאמר

הלוֹעֵז דְּקוֹמַפִּ"ל יִשְׁנִ"ק שִׁי"י מוֹסֵב
הַדְּבוּר אֵלִיו בְּאִמְרוֹ שִׁי"י:

כֹּה וַיִּצְעַק אֶל יְהוָה וַיִּזְרְחוּ
יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַמַּיִם
וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׁם לוֹ חֵן
וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסְחָה:

וְצִלִּי קָדָם יי וְאַלֶּפֶה יי אֶעֱא וְרָמָא
לְמִיָּא וּבִסִּימוּ מִיָּא תַמָּן גִּזֹּר לָהּ קָיָם
וְדִין וְתַמָּן נִסְיָה:

שם שם לו. במרה נתן להם מקצת
 פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת,
 ופרה אדומה, ודינין: ושם נסחיו. לעם,
 וראה קשי ערפון, שלא נמלכו במשה
 בלשון יפה, בקש עלינו רחמים שיהיו לנו
 מים לשתות, אלא נתלוננו:

כו וַיֹּאמֶר אֵם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע
 לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִנֵּשְׂר
 בְּעֵינַיִךְ תַּעֲשֶׂה וְהִיאֲזַנְתָּ
 לְמַצּוֹתָיו וְשִׁמְרָתָ כָּל חֻקָּיו כָּל

הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בַּמִּצְרִים

לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה

רַפָּאָה: (ה)

וְאִמַּר אִם קִבַּלְתָּ תִּקְבַּל לְמִימְרָא דִּי

אַלְהֵךְ וּדְכַשֵּׁר קְדָמוֹהִי תַעֲבֹד וְתַצִּית

לְפַקוּדוֹהִי וְתַטֵּר כָּל קִימוֹהִי כָּל מַרְעִין

דִּי שְׂוִיתִי בַּמִּצְרִים לֹא אֲשׁוּנוֹן עָלֶיךָ

אַרִּי אֲנִי יִי אֶסֶךְ:

אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו

עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת.
תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו.
דברים שאינן אלא גזירת מלך בלא שום
טעם, ויצר הרע מקנטר עליהם, מה איסור
באלו, למה נאסרו, כגון לבישת כלאים
ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם:
לא אשים עליך. ואם אשים, הרי הוא
כלא הושמה, כי אני ה' רופאך, זהו
מדרשו. ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך,
ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם,
ברופא הזה האומר לאדם אל תאכל

דברים שמחזירים אותך לידי חולי, וזהו
איזון מצות, וכן הוא אומר רפאות תהי
לשרך:

חמישי

בז ויבאו

אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתִּים עֶשְׂרֵה

עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים

וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמַּיִם:

וְאֵתוּ לְאֵילָם וְתָמָר תִּרִי עֵסֶר מִבּוֹעֵין

דְּמִין וְשִׁבְעִין דְּקָלִין וְשָׂרוּ תַּמָּן עַל

מִיא:

שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עֵינַת מִים. כְּנַגַּד י"ב

שִׁבְטִים נִזְדַּמְנוּ לָהֶם: וְשִׁבְעִים תַּמְרִים.

כְּנַגַּד שִׁבְעִים זִקְנִים:

שמות פרק טז

א וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל

עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר

סִין אֲשֶׁר בֵּין אֵילָם וּבֵין סִינֵי

בַּחֲמִישָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ

הַשְׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם׃
וְנָטְלוּ מֵאֵילָם וְאֶתֹּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַדְבָּרָא דְּסִין דִּי בֵין אֵילָם
וּבֵין סִינֵי בְּחַמְשַׁת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא
תְּנִינָא לְמַפְקָהוֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם׃
בַּחֲמֵשָׁה עֶשֶׂר יוֹם. נִתְּפַרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל
חֲנִיָּיָה זֶה, לְפִי שֶׁבּוּ בַיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָרָה
שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְהוֹצֵרְכוּ לָמָן, לְמַדְנֹו,
שֶׁאֵכְלוּ מִשִּׁירֵי הַבְּצֵק שֶׁשִּׁים וְאַחַת
סְעוּדוֹת, וִירַד לָהֶם מִן בֶּט"ז בְּאִייר, וַיּוֹם א'

בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת:

ב (וילינו) וילינו כל עדת בני

ישראל על משה ועל אהרן

במדבר:

ואתרעמו כל כנשתא דבני ישראל

על משה ועל אהרן במדברא:

וילינו. לפי שכלה הלחם:

ג ויאמרו אליהם בני ישראל

מי יתן מותנו ביד יהוה

בְּאַרְצֵן מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל

סִיר הַבֶּשֶׂר בְּאֹכְלָנוּ לֶחֶם

לְשִׁבֵּעַ כִּי הוֹצֵאתָם אֶתָנוּ אֶל

הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת כָּל

הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעַב: (ו)

וְאָמְרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹוי דְּמִיתָנָא

קָדָם יִי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כִּד הוֹינָא

יְתַבִּין עַל דּוּדֵי בִסְרָא כִּד הוֹינָא אֲכָלִין

לְחֵמָא וְשִׁבְעִין אַרִי אֶפְקִתוֹן יְתָנָא

לְמַדְבָּרָא הֵדִין לְקַטְלָא יָת כָּל קְהֵלָא

הֵדִין בְּכַפְנָא:

מִי יתן מוֹתֵנוּ. שְׁנֵמוֹת, וְאֵינוּ שֵׁם דְּבַר כְּמוֹ
מוֹתֵנוּ, אֲלֵא כְּמוֹ עֲשׂוֹתֵנוּ, חֲנוּתֵנוּ, שׁוֹבְנוּ,
לְעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, לְחֲנוּת אֲנַחְנוּ, לְמוֹת אֲנַחְנוּ.
וְתַרְגּוּמוֹ לֹוי דְּמִיתְנָא, לוֹ מִתְנוּ, הַלּוֹאִי
וְהֵיִינוּ מֵתִים:

דְּוִיאַמָּר יְהוָה אֵל מַעֲשֵׂה הַנְּנִי
מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם
וְיֵצֵא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר יוֹם

בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְנוּ הִילָךְ

בְּתוֹרַתִּי אִם לֹא:

וְאָמַר יִי לְמַשֶּׁה הָאֵל אֲנִי מַחִית לְכוֹן

לְחַמָּא מִן שְׁמִיָּא וְיִפְקֹון עֲמָא וְיִלְקֻטֹּון

פְּתִגָּם יוֹם בְּיוֹמָה בְּדִיל דְּאֲנַסְנוּן

הִיִּהְכֹון בְּאוֹרִיתִי אִם לֹא:

דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. צוֹרֵךְ אֲכִילַת יוֹם יִלְקֻטוּ

בְּיוֹמוֹ, וְלֹא יִלְקֻטוּ הַיּוֹם לְצוֹרֵךְ מֵאַחֵר:

לְמַעַן אֲנַסְנוּ הִילָךְ בְּתוֹרַתִּי. אִם יִשְׁמְרוּ

מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ, שְׂלֵא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ, וְלֹא

יֵצְאוּ בַשַּׁבָּת לַלְקוּטֹת:

ה' וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ

אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה

עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:

וַיְהִי בַּיּוֹמָא שְׁתִּיתָא וַיִּתְּקֵנוּ יֵת

דִּי־תוֹן וַיְהִי עַל חַד תַּרְיִן עַל דִּי־לְקָטוֹן

יוֹם יוֹם:

וְהָיָה מִשְׁנֶה. לַיּוֹם וּלְמַחֲרָת: מִשְׁנֶה. עַל

שֶׁהָיוּ רְגִילִים לַלְקוּטֹת יוֹם יוֹם שֶׁל שְׁאֵר

ימות השבוע. ואומר אני אשר יביאו והיה
 משנה, לאחר שיביאו ימצאו משנה
 במדידה, על אשר ילקטו וימדו יום יום,
 וזהו לקטו לחם משנה, בלקיטתו היה
 נמצא לחם משנה, וזהו על כן הוא נותן
 לכם ביום הששי לחם יומים, נותן לכם
 ברכה בבית, למלאות העומר פעמים
 ללחם יומים:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל כָּל
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וַיִּדְעוּתָם כִּי

יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם:

וַאֲמַר מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בְּרַמְשָׁא וְתִדְעוּן אֲרִי יִי אֶפִּיק יִתְכוּן

מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

עֲרַב. כִּמּוּ לְעֲרַב: וַיִּדְעֻם כִּי ה' הוֹצִיא

אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. לִפִּי שִׁאמְרֻתָם לָנוּ

כִּי הוֹצֵאתָם אוֹתָנוּ, תִּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ

הַמוֹצִיאִים, אֲלֹא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם שִׁיגִיז

לָכֶם אֶת הַשְּׁלִיז:

וּבִקֹּר וְרֵאִיתֶם אֶת כְּבוֹד

יְהוָה בְּשָׁמַעוֹ אֶת תְּלִנְתֵיכֶם

עַל יְהוָה וְנַחֲנוּ מָה כִּי (תִּלְוְנוּ)

תִּלְוְנוּ עָלֵינוּ:

וּבִצְפָּרָא וְתַחֲזִין יְת יִקְרָא דִּי כִד

שְׁמִיעַ (קְדָמוּהִי) יְת תִּרְעַמוּתְכוֹן עַל

מִימְרָא דִּי וְנַחֲנָא מָא אֲרִי אֲתִרְעַמְתוֹן

עֲלָנָא:

ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר

וזהנה כבוד ה' נראה בענן נאמר, אלא כך
אמר להם, ערב וידעתם כי היכולת בידו
ליתן תאותכם, ובשר יתן, אך לא בפנים
מאירות יתננה לכם, כי שלא כהוגן
שאלתם אותו, ומכרם מלאה, והלחם
ששאלתם לצורך בירידתו, לבקר תראו
את כבוד אור פניו, שיורידוהו לכם דרך
חבה בבקר, שיש שעות להכינו, וטל
מלמעלה וטל מלמטה כמונה בקופסא:
את תלנותיכם על ה'. כמו אשר על ה':
ונחנו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו

עלינו. שתדעו עלינו את הכל, את
 בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב. ועל
 כרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון
 תפעילו, מפני דגשותו וקרייתו, שאילו
 היה רפה, הייתי מפרשו בלשון תפעילו,
 כמו וילך העם על משה, או אם היה דגוש
 ואין בו יו"ד ונקרא תלוננו, הייתי מפרשו
 לשון תתלוננו, עכשיו הוא משמע תלינו
 את אחרים, כמו במרגלים וילינו עליו את
 כל העדה:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם

בַּעֲרֹב בָּשָׂר לֹא־כֹל וְלֶחֶם

בַּבֶּקֶר לִשְׂבַע בְּשִׁמְנֵי יְהוָה אֵת

תִּלְנֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם מִלֵּינֶם

עָלֶיךָ וְנֶחֱנוּ מָה לֹא עָלֶינֹו

תִּלְנֹתֵיכֶם כִּי עַל יְהוָה׃

וְאָמַר מִשָּׁה בְּדִיתֵן יְיָ לְכוֹן בְּרִמְשָׁא

בְּסָרָא לְמִיכַל וְלַחֲמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע

בְּדִשְׁמִיעֵן קָדָם יְיָ יֵת תִּרְעַמוּתְכוֹן דִּי

אֲתוֹן מִתִּרְעַמִּין עָלוּהִי וְנַחֲנָא מָא לָא

עֲלֵנָּא תִּרְעַמוּתְכוֹן אֱלֵהֵן עַל מִימְרָא

דִּי:

**בשר לאכול. ולא לשובע, למדה תורה
דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע. ומה
ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב, לפי
שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו
לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא
כהוגן, שהרבה בהמות היו להם, ועוד
שהיה אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן
להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם
מלינים עליו. את האחרים, השומעים**

אתכם מתלוננים:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן אָמֹר
 אֶל כָּל עֵדֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ
 לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת
 תִּלְוֹתֵיכֶם:

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאֶהֱרֹן אָמֹר לְכָל כְּנִשְׁתָּא
 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ קִדְּם יְיָ אֲרִי
 שְׁמִיעֵן קִדְמוֹהִי יְת תְּרַעְמוּתְכוֹן:
 קרבו. למקום שהענן ירד:

וַיְהִי כְּדַבֵּר אַחֲרָן אֶל כָּל

עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ אֶל

הַמִּדְבָּר וְהָנָּה כְּבוֹד יְהוָה

נִרְאָה בְּעֵנֵינוּ: (פ)

וְהָיָה כִּד מַלִּיל אַחֲרָן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא

דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַתְפְּנִיו לְמִדְבָּרָא וְהָא

יִקְרָא דִּי אַתְגְּלִי בְּעֵנֵנָא:

שישי וַיִּדְבֹּר יְהוָה

אֵל מִנְּשָׁה לֵאמֹר:

וּמִלֵּיל יְיָ עִם מִנְּשָׁה לְמִימָר:

יב שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוֹנֹת בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל דִּבֶּר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין

הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר

תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם וַיִּדְעוּתָם כִּי אֲנִי

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

שָׁמִיעַ קֹדְמִי יְתֹ תִרְעַמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מִלֵּיל עֲמָהוֹן לְמִימָר בֵּין שְׁמִשָּׂא

תִּיכָלוֹן בְּסָרָא וּבְצַפְרָא תִשְׁבְּעוֹן לַחֲמָא

וְתִדְעוֹן אֲרִי אֲנֵא יִי אֱלֹהֵכוֹן:

יג וַיְהִי בְּעָרֵב וַתַּעַל הַשָּׁלוֹ

וַתִּכַּם אֶת הַמַּחֲנֶה וּבִבְקָר

הַיְתָה שֹׁכֶבֶת הַטָּל סָבִיב

לַמַּחֲנֶה:

וַהֲוֶה בְּרִמְשָׁא וּסְלִיקַת סְלִיו וַחֲפַת יָת

מִשְׁרִיתָא וּבְצַפְרָא הֲוֹת נַחֲתַת טָלָא

סְחֹר סְחֹר לְמִשְׁרִיתָא:

השליז. מיין עוף, ושמן מאד: היתה
שכבת הטל. הטל שוכב על המן, ובמקום
אחר הוא אומר וברדת הטל וגו', הטל יורד
על הארץ, והמן יורד עליו, וחוזר ויורד
טל עליו, והרי הוא כמונח בקופסא:

יד ותעל שכבת הטל והנה על
פני המדבר דק מחספס דק
ככפר על הארץ:

וסליקת נחתת טלא והא על אפי
מדברא דעדק מקלף דעדק כגיר

כְּגִלְיָדָא עַל אֶרְעָא:

ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת,
 עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך
 טל עולה לקראת החמה, אף אם תמלא
 שפופרת של ביצה טל, ותסתום את פיה
 ותניחה בחמה, היא עולה מאליה באויר.
 ורבותינו דרשו, שהטל עולה מן הארץ
 באויר, ובעלות שכבת הטל נתגלה המן,
 וראו זהנה על פני המדבר וגו': דק. דבר
 דק: מחוספס. מגולה, ואין דומה לו
 במקרא, ויש לפרש מחוספס, לשון

חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה,
כשנתגלה משכבת הטל, ראו שהיה דבר
דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל.
ואונקלוס תרגם מקלה, לשון מחשוף
הלבן: ככפור. כפור גליד"א בלע"ז,
דעדק כגיר, כאבני גיר, והוא מין צבע
שחור, כדאמרינן גבי כסוי הדם, הגיר
והזרניך. דעדק כגיר כגלידא על ארעא,
דק היה כגיר ושוכב מוגלד בקרח על
הארץ, וכן פירוש דק ככפור, שטוח
קלוש ומחובר כגליד. דק טינב"ש בלע"ז,

שהיה מגליד גלד דק מלמעלה, ובגיר
 שתרגם אונקלוס, תוספת הוא על לשון
 העברית, ואין לו תיבה בפסוק:

טו וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ

אִישׁ אֶל אָחִיו מֶן הוּא כִּי לֹא

יָדְעוּ מֶה הוּא וַיֹּאמֶר מִנְּשָׂה

אֶלֶּהֶם הוּא הֶלֶחֶם אֲשֶׁר נָתַן

יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָהּ:

וַחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ גִבֹּר לֶאֱחֻזֵּי

מִנָּא הוּא אַרִי לָא יִדְעוּ מָא הוּא וְאִמֵּר

מִשָּׁה לְהוֹן הוּא לְחֵמָא דִּי יִהֵב יִי לְכוּן

לְמִיכָל:

מִן הוּא. הַכְּנַת מִזֶּזֶן הוּא, כְּמוֹ וַיִּמָּן לָהֶם

הַמֶּלֶךְ: כִּי לָא יִדְעוּ מָה הוּא. שִׁיקְרָאוּהוּ

בַּשְּׁמוֹ:

טוּ זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה

לְקַטֹּר מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוּ

עֹמֵר לְגִלְגָּלִית מִסֶּפֶר

נַפְשֵׁתֵיכֶם אִישׁ לְאִשׁ בְּאֵהָלוֹ

תִּקְחוּ:

דִּין פֶּתַח־מָא דִּי פִקִּיד יֵי לְקוּטוֹ מִנָּה

גִּבֹּר לְפֻם מִיכְלָה עֲמָרָא לְגִלְגֻּלְתָּא

מִנִּין נַפְשֵׁתֵיכּוֹן גִּבֹּר לְדִי בְּמִשְׁכְּנָה

תִּסְבוּן:

עֲזֹמֵר. שֵׁם מַדָּה: מִסְפָּר נַפְשֹׁתֵיכֶם. כִּפִּי

מִנִּין נַפְשֹׁת שֵׁשׁ לְאִישׁ בְּאֵהָלוֹ, תִּקְחוּ

עֲזֹמֵר לְכָל גּוֹלְגוּלָת:

יִזְ וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וַיִּלְקְטוּ הַמֶּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט:

וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ דְאִסְגִּי

וְדֹאזְעָר:

הַמֶּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט. יֵשׁ שֶׁלִּקְטוּ הַרְבֵּה וַיֵּשׁ

שֶׁלִּקְטוּ מֵעֵט, וּכְשָׁבְאוּ לְבֵיתָם, וּמִדָּדוּ

בְּעֹמֶר אִישׁ אִישׁ מֶה שֶׁלִּקְטוּ, וּמִצְאוּ

שֶׁהַמֶּרְבָּה לִלְקוֹט לֹא הֶעֱדִיף עַל עֹמֶר

לְגוֹלְגוֹלֹת אֲשֶׁר בָּאֵהֶל, וְהַמִּמְעִיט לִלְקוֹט

לֹא מִצָּא חֶסֶד מֵעֹמֶר לְגוֹלְגוֹלֹת, וְזֶהוּ נִסְ

גדול שנעשה בו:

יח וַיֹּמְרוּ בְּעֹמֶר וְלֹא הֶעֱדִיף

הַמֶּרְבֵּה וְהַמִּמְעִיט לֹא הֶחֱסִיר

אִישׁ לְפִי אֲכָלוֹ לְקָטוֹ:

וְכָלוֹ בְּעוֹמֶרָא וְלֹא אוֹתַר דְּאִסְגִּי

וְדֹאזְעַר לֹא חֲסִיר גִּבֹּר לְפֹנִם מִיכְלָה

לְקָטוֹ:

יט וַיֹּאמֶר מִנְּשָׁה אֶלְהֶם אִישׁ אֶל

יוֹתַר מִמֶּנּוּ עַד בְּקָר:

וַאֲמַר מִשָּׁה לְהוֹן אֲנִי לֹא יִשְׂאֵר מִנִּי

עַד צִפְרָא:

כִּי לֹא שָׁמְעוּ אֶל מִשָּׁה וַיִּזְתְּרוּ

אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בִּקְר וַיֵּרָם

תּוֹלָעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם

מִשָּׁה:

וְלֹא קִבְּלוּ מִן מִשָּׁה וַאֲשָׁרוּ גְּבֵרִיא

מִנִּי עַד צִפְרָא וְרַחֵשׁ רִיחֶשָׁא וְסָרִי

וְרַגְז עֲלֵיהוֹן מִשָּׁה:

וּיִזְתִּירוּ אַנְשֵׁי־ם. דַּתָּן וַאֲבִירָם: וִירֵם
 תּוֹלְעִים. לְשׁוֹן רִמָּה: וַיִּבְאֵשׁ. הָרִי זֶה
 מִקְרָא הַפּוֹד, שֶׁבַת־חֹלָה הַבְּאִישׁ וּלְבִסּוּף
 הַתְּלִיעַ, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא הַבְּאִישׁ זִרְמָה
 לֹא הִיתָה בּוֹ, וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמַּתְלִיעִים:

כֹּא וַיִּלְקֹטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר
 אִישׁ כָּפִי אָכְלוּ וְחָם הִשְׁמִשׁ
 וְנָמָם:

וַיִּלְקֹטוּ יִתֵּהּ בַּצֶּפֶר בַּצֶּפֶר גִּבֹּר לְפֹם
 מִיכָלָהּ וּמָא דְּמִשְׁתָּאֲר מִנָּה עַל אִפִּי

חֲקֹלָא כַּד חֲמָא עֲלוּהִי שְׁמֵשָׁא פִּשְׁר:

וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנֶמֶס. הַנִּשְׂאָר בַּשָּׂדֶה נִמְוָח

וְנַעֲשֶׂה נַחֲלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים

וְצִבְאִים, וְאוֹמֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם

וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מֶן, וְיִוְדָעִים מֵה שֶׁבַחֲךָ

שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְנֶמֶס, פִּשְׁר, לְשׁוֹן פּוֹשְׂרִים,

ע"י הַשֶּׁמֶשׁ מִתַּחֲמָם וּמִפִּשְׁר: וְנֶמֶס.

דִּישְׁטַנ"פֶּרִיר, וְדוֹגְמָתוֹ בַּסִּנְהֶדְרִין בַּסּוּף ד'

מִיתוֹת:

כַּבִּיבִי בִּיּוֹם הַנִּשְׁשִׁי לְקַטּוֹ לְחָם

מִשְׁנָה שְׁנֵי הַעֲמֹר לְאֶחָד

וַיָּבֹאוּ כָּל נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ

לְמִשָּׁה:

וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָא לְקָטוּ לְחֲמָא עַל

חַד תַּרְיִן תַּרְיִן עֲמֹרִין לְחַד וְאֵתוּ כָּל

רַבְרָבֵי כְּנִשְׁתָּא וַחֲוִיָּאוּ לְמִשָּׁה:

לְקָטוּ לַחֲם מִשְׁנָה. כַּשְׁמַדְדוּ אֶת לְקִיטָתָם

בִּאהֲלֵיהֶם, מִצְאוּ כַּפִּלִּים שְׁנֵי הַעֲמֹר

לְאֶחָד. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה, לַחֲם מִשְׁוֹנָה, אוֹתוֹ

הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשִׁבָּח בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ, וַיִּגִּידוּ

למשה. שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן
יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה
פרשת שבת, שנצטוה לומר להם והיה
ביום הששי והכינו וגו', עד ששאלו את
זאת אמר להם הוא אשר דבר ה'
שנצטויתי לומר לכם, ולכך ענשו הכתוב,
שאמר לו עד אנה מאנתם, ולא הוציאו מן
הכלל:

כג וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר
דָּבַר יְהוָה שְׁבַתוֹן שִׁבַּת קֹדֶשׁ

לַיהוָה מָחָר אֶת אֲשֶׁר תֹּאכֹלוּ
 אֲכֹלוּ וְאֵת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ
 וְאֵת כָּל הָעֵדָף הַנִּיחוּ לָכֶם
 לַמִּשְׁמֶרֶת עַד הַבֹּקֶר׃

וַאֲמַר לְהוֹן הוּא דִּי מַלִּיל יִי שְׁבַתָּא
 שְׁבַת קוּדְשָׁא קִדְּם יִי מָחָר יֵת דִּי אַתּוֹן
 עֵתִידִין לְמַפָּא אַפּוּ וְיֵת דִּי אַתּוֹן
 עֵתִידִין לְבִשְׁלָא בִשְׁלוּ וְיֵת כָּל מוֹתָרָא
 אֲצַנְעוּ לְכוֹן לַמִּטְרַת עַד צַפְרָא׃

את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים
 לאפות בתנור, אפו היום הכל לשני ימים,
 ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים,
 בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם
 ולשון בישול בתבשיל: למשמרת.
 לגניזה:

כד וַיִּנְיחוּ אֹתוֹ עַד הַבֶּקֶר
 כִּי־אֲשֶׁר צָוָה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ
 וְרָמָה לֹא הִיָּתָה בּוֹ:

וַאֲצַנְעוּ יָתָה עַד צִפְרָא כְּמָא דְּפִקִּיד

מִשֶּׁה וְלֹא סָרִי וְרִיחָשָׂא לֹא הָוָה בְּהֵ:

בְּה וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם

כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לִיהְוֶה הַיּוֹם לֹא

תִּמְצָאֵהוּ בַּשְּׂדֵה:

וַאֲמַר מִשֶּׁה אֲכַלוּהִי יוֹמָא דִּין אֲרִי

שַׁבָּתָא יוֹמָא דִּין קָדָם יִי יוֹמָא דִּין לֹא

תִּשְׁכַּחְנָה בְּחֻקָּלָא:

וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם וְגו'. שְׁחַרִית

שְׁהִיו רְגִילִין לַצָּאת וּלְלִקוּט, בָּאוּ לְשֹׂאוֹל

אם נצא אם לאו, אמר להם את שבידכם
אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו
לצאת, אמר להם שבת היום, ראה אותם
דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד, אמר
להם היום לא תמצאוהו, מה תלמוד לומר
היום, היום לא תמצאוהו אבל מחר
תמצאוהו:

כו ששַׁשְׁת יָמִים תִּלְקֹטְהוּ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שֶׁבַת לֹא יִהְיֶה בּוֹ:
שֶׁתֹּא יוֹמִין תִּלְקֹטְנָהּ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָא

שִׁבְתָּא לֹא יְהִי בָהּ:

וביום השביעי שבת. שבת הוא, המן לא

יהיה בו. ולא בא הכתוב אלא לרבות יום

הכפורים וימים טובים:

כַּוְיָהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן

הָעָם לְלִקְטָה וְלֹא מִצְאוּ: (ה)

וְהָיָה בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה נִפְקוּ מִן עַמָּא

לְמִלְקָטָה וְלֹא אֲשַׁכְּחוּ:

כַּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עַד

אָנָה מֵאַנְתָּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי
וְתוֹרָתִי:

וְאָמַר יי לְמִשָּׁה עַד אֵימָתִי אֶתּוֹן
מִסֶּרְבִּין לְמִטָּר פִּקּוּדֵי וְאוֹרִיתִי:

עַד אָנָה מֵאַנְתָּם. מִשְׁלֵה הַדִּיּוֹט הוּא, בַּהֲדִי
הוֹצֵא לְקִי כִרְבָּא, ע"י הַרְשָׁעִים מִתַּגְנִין
הַכְּשָׁרִין:

כֹּט וְרֹאשׁ כִּי יִהְיֶה נָתַן לָכֶם
הַשֵּׁבֶת עַל כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם

בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שָׁבוּ
 אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל יֵצֵא אִישׁ
 מִמָּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

חֲזוּ אֲרִי יִי יְהִי לָכֹון שַׁבָּתָא עַל כֵּן
 הוּא יְהִי לָכֹון בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה לֶחֶם
 תֵּרִין יוֹמִין תִּיבוּ אַנְשׁ תַּחְתּוֹהִי לֹא
 יִפּוֹק אַנְשׁ מֵאַתְרָהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה:

רֵאוּ. בְּעִינֵיכֶם כִּי ה' בְּכַבּוּדוֹ מְזַהֵיר אֶתְכֶם
 עַל הַשַּׁבָּת, שֶׁהָרִי נִם נַעֲשֶׂה בְּכָל עֶרֶב

שבת, לתת לכם לחם יומים: שבו איש
 תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות
 ליוצא חוץ לתחום, ג' לגופו, וא' לפישוט
 ידיים ורגלים: אל יצא איש ממקומו. אלו
 אלפים אמה של תחום שבת, ולא
 במפורש, שאין תחומין אלא מדברי
 סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקטי המן
 נאמר:

לַיֹּשְׁבֵי־תוֹ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

וְנָחוּ עֲמָא בְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה:

לֹא וַיִּקְרְאוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת

שְׁמוֹ מִן הַזֶּה וְהוּא כְּזֶרַע גֹּד לִבָּן

וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחַת בְּדָבָשׁ׃

וַיִּקְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמָהּ מִן הַזֶּה וְהוּא

כְּבֵר זֶרַע גֹּדָא חֹר וְטַעְמָהּ כְּאַסְקָרִיטוֹן

בְּדָבָשׁ׃

והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו

קולינד"רי, וזרע שלו עגול ואינו לבן,

והמן היה לבן, ואינו נמשל לזרע גד אלא

לענין העגול כזרע גד היה, והוא לבן׃

כצפיהת. בצק שמטגנין אותו בדבש,
 וקורין לו אסקריטון בלשון משנה, והוא
 תרגום של אונקלוס:

לב וַיֹּאמֶר מִנְּשָׁה זֶה הַדָּבָר
 אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה מֶלֶא הָעֹמֶר
 מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם
 לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר
 הָאֵלֱכִלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר
 בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ

מַצְרִים:

וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פֶּתַח־מַא דִּי פִקִּיד יִי

מִלִּי עֲמָרָא מִנָּה לְמַטָּרָא לְדַרְיִכּוֹן

בְּדִיל דִּי־חֲזוֹן יֵת לַחֲמָא דִּי אוֹכְלִית

יִתְכּוֹן בְּמַדְבָּרָא בְּאַפְקוּתֵי יִתְכּוֹן

מֵאֲרַעָא דְּמַצְרִים:

לְמַשְׁמַרְתָּ. לְגַנִּיזָה: לְדוֹרוֹתֵיכֶם. בִּימֵי

יִרְמִיָּהוּ. כְּשֶׁהִיָּה יִרְמִיָּהוּ מוֹכִיחֶם לְמָה אֵין

אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, זֶה־הֵם אוֹמְרִים נִגִּיחַ

מִלְּאַכְתָּנוּ וְנַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה מַה־יִּכֵּן נִתְפַּרְנֵם,

הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אתם
ראו דבר ה', שמעו לא נאמר, אלא ראו,
בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש
לו למקום להכין מזון ליראיו:

לג ויאמר משה אל אהרן קח
צנצנת אחת ותן שמה מלא
העמר מן והנח אתו לפני
יהוה למשמרת לדוריכם:

ואמר משה לאהרן סב צלוחית חדא
והב תמן מלי עמרא מן ואצנע יתה

קָדָם יי לְמַטָּרָא לְדַרְיִכּוֹן:

צַנְצָנָת. צְלוּחִית שֶׁל חֶרֶס כְּתֵרְגוֹמוֹ: וְהֵנַח

אוֹתוֹ לְפָנֵי ד'. לְפָנֵי הָאֲרוֹן, וְלֹא נֹאמַר

מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד, אֲלֹא

שֶׁנִּכְתַּב כֵּאֵן בְּפִרְשַׁת הַמֶּן:

לֹד כִּי־אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה אֶל מֹשֶׁה

וַיִּנְיַחֵהוּ אַחֲרָיו לְפָנֵי הָעֵדֻת

לְמַשְׁמֶרֶת:

כִּמָּא דִּי פִקִּיד יי לְמֹשֶׁה וְאַצְנִיעָה אַחֲרָיו

קָדָם סֵהֲדוּתָא לְמִטְרָא:

לֵה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ אֶת הַפֶּמֶן

אַרְבַּעִים שָׁנָה עַד בָּאָם אֶל

אֶרֶץ נֹשְׁבֹת אֶת הַפֶּמֶן אֲכָלוּ

עַד בָּאָם אֶל קִצָּה אֶרֶץ כְּנָעַן:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ יָת מִנָּא אַרְבַּעִין

שָׁנִין עַד דְּמִיתִיהוֹן לְאַרְעָא יִתְבַּתָּא יָת

מִנָּא אֲכָלוּ עַד דָּאֲתוּ לְסִיפֵי אַרְעָא

דְּכְנָעַן:

ארבעים שנה. והלא חסר לי יום, שהרי
בט"ו באייר ירד להם המן תחלה, ובט"ו
בניסן פסק, שנאמר וישבות המן ממחרת,
אלא מגיד שהעונות שהוציאו ישראל
ממצרים טעמו בהם טעם מן: אל ארץ
נושבת. לאחר שעברו את הירדן: אל
קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול, קודם
שעברו את הירדן והוא ערבות מואב,
נמצאו מבחישין זה את זה, אלא בערבות
מואב כשמת משה בז' באדר פסק המן
מלירד, ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום, עד

שהקריבו העומר בששה עשר בניסן,
שנאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת

הפסח:

לוֹ וְהָעֹמֶר עֲשִׂיתָ הָאֵיפָה הוּא:

(פ)

וְעֹמֶר אֶחָד מִן עֶסְרָא בְּתֵלֶת סְאִין הוּא:

עשירית האיפה. האיפה שלש סאין,

והסאה ו' קבין, והקב ד' לוגין, והלוג ששה

ביצים, נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים

וחומש ביצה, והוא שיעור לחלה

ולמנחות:

א שְׁבִיעִי וַיִּסְעוּ כָּל

עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין

לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ

בְּרַפִּידִים וְאִין מַיִם לַעֲשֹׂת

הָעָם׃

וַנִּטְלוּ כָּל כְּנֶשֶׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל

מִמִּדְבָּרָא דְסִין לְמַטְלַנִּיהוֹן עַל מִימְרָא

דִּי וְשָׂרוּ בְּרַפִּידִים וְלִית מִיָּא לְמִשְׁתִּי

עֲמָא:

ב וַיִּרְבּ הָעָם עִם מִשָּׁה וַיֹּאמְרוּ

תָּנוּ לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר

לָהֶם מִשָּׁה מַה תְּרִיבוּן עֲמָדִי

מַה תִּנְסוּן אֶת יְהוָה:

וַנֵּצֵא עֲמָא עִם מִשָּׁה וַאֲמָרוּ הָבוּ לָנָא

מִיָּא וְנִשְׁתִּי וַאֲמַר לְהוּן מִשָּׁה מָא אַתּוּן

נִצֵּן עַמִּי מָא מְנַסּוּן אַתּוּן קָדָם יִי:

מה תנסון. לומר היוכל ללת מים בארץ

ציה:

ג ויצמא שם העם למים וילן

העם על משה ויאמר לפמה זה

העליתנו ממצרים להמית

אתי ואת בני ואת מקני

בצמא:

וצחי תמן עמא למיא ואתרעם עמא

על משה ואמר למא דנן אסקתנא

מִמִּצְרַיִם לְקַטְלָא יְתִי וִית בְּנֵי וִית

בְּעִירֵי בְּצָחוּתָא:

דְּוִיצְעֵק מַעֲשָׂה אֶל יְהוָה לְאָמֹר

מָה אֲנֵעֲשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מֵעַט

וּסְקִלְנִי:

וְצִלִּי מִשָּׂה קָדָם יְיָ לְמִימַר מָה אֲנֵעִבֵּד

לְעַמָּא הָדִין עוֹד זְעִיר פּוֹן וִירְגָמְנִי:

עוֹד מֵעַט. אִם אִמְתִּין, עוֹד מֵעַט וּסְקִלְנִי:

הְ וִיאָמֹר יְהוָה אֶל מַעֲשָׂה עֲבֹר

לְפָנַי הָעָם וְקַח אֶתְךָ מִזִּקְנֵי

יִשְׂרָאֵל וּמִפֶּטֶךְ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ

אֶת הַיָּאֵר קַח בְּיָדְךָ וְהִלָּכְתָּ:

וְאָמַר יי לְמִשָּׁה עֲבֹר קֶדֶם עַמָּא וְדַבֵּר

עִמָּךְ מִסִּבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחֲטָרְךָ דִּי מַחֲיִיתָא

בֵּה יָת נִהְרָא סַב בְּיָדְךָ וְתִיזֹל:

עבור לפני העם. וראה אם יסקלוך, למה

הוצאת לעז על בני: וקח אתך מזקני

ישראל. לעדות, שיראו שעל ידך המים

יוצאים מן הצור, ולא יאמרו מעינות היו
 שם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את
 היאור. מה תלמוד לומר אשר הכית בו
 את היאור, אלא שהיו ישראל אומרים על
 המטה, שאינו מוכן אלא לפורענות, בו
 לקה פרעה, ומצרים כמה מכות, במצרים
 ועל הים, לכך נאמר אשר הכית בו את
 היאור, יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן:

ו הַנְּנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ יְשֻׁם עַל
 הַצֹּר בְּחֵרֵב וְהַכִּיתָ בַּצֹּר

וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מֵיִם וְשִׁתָּה הָעַם

וַיַּעַשׂ כֵּן מִלְּשָׁה לְעֵינַי זְקַנִּי

יִשְׂרָאֵל:

הָאֵל אֲנִי קָאֵם קִדְמָךְ תָּמָן עַל טַנָּרָא

בְּחֹרֵב וְתִמְחִי בְּטַנָּרָא וַיִּפְקֹן מִנֶּה מִיָּא

וַיִּשְׁתֵּי עֲמָא וַעֲבַד כֵּן מִלְּשָׁה לְעֵינַי סְבִי

יִשְׂרָאֵל:

וזהכית בצור. על הצור לא נאמר, אלא

בצור, מכאן שהמטה היה של מין דבר

חזק וּשְׁמוֹ סִנְפִּירִינוֹן, וְהַצּוֹר נִבְקַע מִפְּנֵיו.

וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה

וּמַרְיָבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וְעַל נַפְתָּם אֶת יְהוָה לֵאמֹר

הֵי־שֵׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין:

(פ)

וַיִּקְרָא שְׁמָא דַּאֲתָרָא נְסִיתָא וּמִצּוֹתָא

עַל דְּנִצּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסִּיאוֹ

קָדָם יֵי לְמִימַר הָאִית שְׂכִינְתָא דֵּי־

בִּינָנָא אִם לֹא:

ח וַיָּבֹא עַמְלֹק וַיִּלָּחֶם עִם

יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

וַאֲתָא עַמְלֹק וַאֲגַח קָרְבָּא עִם יִשְׂרָאֵל

בְּרַפִּידִם:

ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא

זה לומר, תמיד אני ביניכם ומזומן לכל

צרכיכם, ואתם אומרים היש ה' בקרבנו

אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם,

ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני. משל

לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך,
 היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול
 חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה,
 וכן שלישיית, פגעו באדם אחד, אמר לו
 אותו הבן ראית את אבא, אמר לו אביו,
 אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא
 הכלב ונשכו:

וַיֹּאמֶר מִנְּשָׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחֹר
 לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הֲלָחֵם
 בַּעֲמָלֶק מֵאַחַר אֲנָכִי נִצָּב עַל

רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים

בְּיָדָי׃

וְאָמַר מִשָּׁה לִיהוֹשִׁעַ בַּחַר לָנָא גְּבִרִיא

וּפּוֹק אֶגַח קָרְבָּא בְּעַמְלָק מִחֵר אֲנָא

קָאָם עַל רִישׁ רַמְתָּא וְחוּטְרָא

דְּאַתְעֲבִידּוּ בֵּה נִסִּין מִן קָדָם יְיָ בְּיָדָי׃

בַּחַר לָנוּ. לִי וּלְךָ, הַשּׁוּחִז לּוֹ, מִכָּאן אִמְרוּ,

יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידָךְ חֲבִיב עֲלֶיךָ כִּשְׁלָךְ,

וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ מִנִּין, שְׁנֵאמַר

וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֵל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי, זֶה לֹא

אהרן גדול מאחיו היה, ועושה את חברו
 כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין,
 שנאמר אדני משה כלום, כלם מן
 העולם, חייבין הם כלייה, המורדים בך
 כאילו מרדו בהקב"ה: וצא הלחם. צא מן
 הענן והלחם בו: מחר. בעת המלחמה,
 אנכי נצב: בחר לנו אנשים. גבורים ויראי
 חטא, שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר
 בחר לנו אנשים, שיודעין לבטל כשפים,
 לפי שבני עמלק מכשפים היו:

וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ

מִנְשָׁה לְהִלָּחֵם בְּעַמֶּלֶק וּמִנְשָׁה

אַהֲרֹן וְחֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבָעָה:

וְעַבְדֵי יְהוֹשֻׁעַ כָּמָא דְאָמַר לָהּ מִנְשָׁה

לְאַגָּחָא קִרְבָּא בְּעַמֶּלֶק וּמִנְשָׁה אַהֲרֹן

וְחֹר סְלִיקוּ לְרִישׁ רַמְתָּא:

וּמִנְשָׁה אַהֲרֹן וְחֹר. מִכָּאן לְתַעֲנִית

שְׁצַרִּיכִים שְׁלֹשָׁה לְעַבֹּד לְפָנֵי הַתִּיבָה,

שְׁבַת־עֲנִית הֵיוּ שְׂרוּיִם: חֹר. בְּנֵה שֶׁל מְרִים

הִיָּה, וְכָל־בַּעֲלָה:

יֵאֱוָהִיָּה כַּאֲשֶׁר יְרִים מִשָּׁה יְדֹו

וְגַבֵּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנְיַח

יְדֹו וְגַבֵּר עַמֶּלְק:

וְהָיָה כִּד יְרִים מִשָּׁה יְדוּהִי וּמִתְגַּבְּרִין

דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכִד מִנַּח יְדוּהִי

וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עַמֶּלְק:

כַּאֲשֶׁר יְרִים מִשָּׁה יְדוּ. וְכִי יְדִיו שֶׁל מִשָּׁה

נוֹצְחוֹת הָיוּ הַמִּלְחָמָה וְכו', כַּדֹּאִיתָא

בַּר"ה:

יב וַיְדִי מִנְשָׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ

אֶבֶן וַיַּשִּׂימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב

עָלֶיהָ וַאֲהֲרֹן וְחֹר וְתַמְכוּ

בְּיָדָיו מִזָּה אֶחָד וּמִזָּה אֶחָד

וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד בֹּא

הַשָּׁמֶשׁ:

וַיְדִי מִנְשָׁה יִקְרֹן וְנָסִיבוּ אֶבֶן וְשֹׂיאוֹ

תַּחְתּוֹהִי וַיִּתֵּב עָלֶיהָ וַאֲהֲרֹן וְחֹר סֶעֱדֹן

בִּידוֹהִי מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד וַהֲוָה יְדוֹהִי

פְּרִיסָן בְּצֻלּוֹ עַד דְּעַל שְׁמִשָּׂא:

וּיְדֵי מֹשֶׁה כְּבָדִים. בְּשִׁבִּיל שְׁנַתְעֲצֹל
 בְּמִצּוֹה וּמִנָּה אַחֵר תַּחֲתִיו, נְתִיקְרוּ יְדָיו:
 וַיִּקְחוּ. אַהֲרֹן וַחֲזֹר: אֲבָן וַיִּשְׁיִמוּ תַּחֲתִיו.
 וְלֹא יֵשֶׁב לוֹ עַל כָּר וְכִסֵּת, אָמַר, יִשְׂרָאֵל
 שְׂרוּיִין בְּצַעַר, אֵף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּצַעַר:
 וַיְהִי יְדָיו אֲמוֹנָה. וַיְהִי מֹשֶׁה יְדָיו בְּאֲמוֹנָה,
 פְּרוֹשׁוֹת הַשָּׁמַיִם בְּתַפְלָה נֶאֱמָנָה וְנִכּוֹנָה:
 עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ. שָׁהִיו עִמְלָקִים מַחֲשָׁבִין
 אֶת הַשְּׁעוֹת בְּאִיצְטְרוּ "לֹוּגִיָּאָה, בְּאִיזוֹ שְׁעָה
 הֵם נוֹצְחִים, וְהַעֲמִיד לָהֶם מֹשֶׁה חֲמָה

וערבב את השעות:

יג וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֹק

וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חֶרֶב: (פ)

וַתֵּבֶר יְהוֹשֻׁעַ יָת עַמְלֹק וַיֵּת עֲמָה

לְפֶתֶגֶם דְּחֶרֶב:

ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו ולא

השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם

כולם, מכאן אנו למדים, שעשו על פי

הדבור של שכינה:

יד מפטיר

ויאמר

יְהוָה אֵל מַעֲשֵׂה כְתָב זֹאת

זִכְרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי

יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחֶה אֶת

זִכְרֵךְ עַמֶּיךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם׃

וַיֹּאמֶר יְיָ לַמַּעֲשֵׂה כְתָב דָּא דוֹכְרָנָא

בַּסֵּפֶרָא וְשׁוֹי קָדָם יְהוֹשֻׁעַ אֲרִי מִמְחָא

אֶמְחִי יֵת דּוֹכָרְנָא דְעַמְלָק מִתְּחוֹת

שְׁמִיא:

כתב זאת זכרון. שבא עמלק להזדווג

לישראל קודם לכל האומות: ושים באזני

יהושע. המכנים את ישראל לארץ.

שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו.

באן נרמז לו למשה שיהושע מכנים את

ישראל לארץ: כי מחה אמה. לכך אני

מזהירך בן, כי חפץ אני למחותו:

טו וַיִּבֶן מִנְשָׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא

שְׁמוֹ יִהְיֶה נְסִי:

וּבְנָא מִשֶּׁה מַדְבָּחָא וּפְלַח עֲלוּהִי קָדָם

יְיָ דַּעְבַּד לֵה נְסִין:

וַיִּקְרָא שְׁמוֹ. שֶׁל מִזְבֵּחַ: ה' נְסִי. הַקַּב"ה

עָשָׂה לָנוּ כַּאֲן נִם גְּדוֹל, לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוֹי

ה', אֲלֹא הַמִּזְבֵּיךְ שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זֹכֵר אֶת

הַנֶּם שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם, ה' הוּא נִם שְׁלָנוּ:

מִזְ וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כֶּסֶם יְהִי

מִלְחָמָה לִי־הָיָה בַּעֲמָלֵק מִדָּר

דָּרָךְ: (פכפ)

וְאָמַר בְּשִׁבּוּעָה אֲמִירָא דָּא מִן קָדָם
 דְּחִילָא דְשִׁכְנִתָּהּ עַל כְּרִסָּהּ יְקָרָה
 דְּעֵתִיד דְּאַתְגַּח קָרְבָּא קָדָם יְיָ בְּדִבִּית
 עַמִּי לֵק לְשִׁצִּיּוֹתָהוֹן מִדְּרִי עֲלֵמָא:

וַיֹּאמֶר. מִשָּׁה: כִּי יָד עַל כֶּסֶף יָהּ. יָדוֹ שֶׁל
 הַקֶּב"ה הוֹרְמָה לִישְׁבַּע בְּכֶסֶף, לְהִיּוֹת לוֹ
 מַלְחָמָה וְאִיבָה בַעַמְלֵק עוֹלָמִית, וּמָהוּ כֶּסֶף
 וְלֹא נֹאמַר כֶּסֶף, וְאַף הַשֵּׁם נִחְלָק לְחִצִּיּוֹ,
 נִשְׁבַּע הַקֶּב"ה, שֶׁאֵין שְׁמוֹ שָׁלֵם וְאֵין כֶּסֶף

שָׁלֹם עַד שִׁימָחָה שְׁמוֹ שֶׁל עַמְלֶק בּוֹלוֹ,
וּבְשִׁימָחָה שְׁמוֹ, יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֹם וְהַכֶּסֶּא
שָׁלֹם, שֶׁנֶּאֱמַר הָאֵיִב תָּמוּ חֲרָבוֹת לְנִצָּח,
זֶהוּ עַמְלֶק שֶׁכָּתוּב בּוֹ וְעִבְרָתוֹ שֶׁמֶרָה נִצָּח
וְעָרִים נִתְּשֶׁת אֲבָד זִכְרָם הֵמָּה, מֵהוּ אֹמֵר
אַחֲרָיו, זֶה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב, הָרִי הַשֵּׁם שָׁלֹם,
בּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כֶּסֶּאוֹ, הָרִי הַכֶּסֶּא שָׁלֹם:
חֲסִלַּת פֶּרֶשֶׁת בִּשְׁלָח: